

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Voimauttavaa ryhmätoimintaa maahanmuuttajille – ryhmäprosessi ja digitaalinen ”Kirja itsestäni”

Aho, Jaanika

2016 Laurea

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU

Yhdessä enemmän

Laurea-ammattikorkeakoulu

Voimauttavaa ryhmätoimintaa maahanmuuttajille –
ryhmäprosessi ja digitaalinen ”Kirja itsestäni”

Jaanika Aho
Sosiaalialan koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Toukokuu, 2016

Jaanika Aho

Voimauttavaa ryhmätoimintaa maahanmuuttajille – ryhmäprosessi ja digitaalinen ”Kirja itsestäni”

Vuosi 2016 Sivumäärä 59

Tämän opinnäytetyön tarkoitus on luoda aikuisille maahanmuuttajille ryhmätoimintamalli, joka yhdistäisi luovien menetelmien käytön sekä digitaalisten välineiden hyödyntämisen. Tavoitteena on yksilön voimaantuminen ja osallisuuden tukeminen ryhmäprosessin kautta. Ryhmäprosessin yhtenä osatuloksena tuotetaan henkilökohtaisia digitaalisia kirjoja ”Kirja itsestäni”. Opinnäytetyö on suoritettu osana Luksia, Länsi-Uudenmaan koulutuskuntayhtymän kolmevuotista (2015-2018) Osallisena verkossa -hanketta, jonka tavoitteena on kehittää syrjäytymisvaarassa olevien aikuisten maahanmuuttajien digitaalisia taitoja.

Opinnäytetyö on toiminnallinen ja se on toteutettu työelämälähtöisesti. Teoreettisessa tietoperustassa on kuvattu aihepiirin kannalta oleellisin: maahanmuuttajat ja monikulttuurisuus, kotoutuminen ja työllistyminen, psykososiaalinen hyvinvointi ja syrjäytyminen. Opinnäytetyö edellytti myös monikulttuurisen sosiaalityön, ohjaajuuden, ryhmäprosessin ja -dynamiikan kuvaamista sekä luovien menetelmien teorioihin paneutumista. Lopullinen ryhmäprosessi ja sen tulokset olivat myönteisiä, voimaantumista ja osallisuuden lisääntymistä oli havaittavissa siltä osin kuin sitä pystyi mittaamaan. Kulttuurisensitiivinen ohjaajuus toteutui odotettua paremmin. Digitaalisten taitojen kehittämiseen luovassa ryhmäprosessissa olisi voinut panostaa vielä enemmän, mikäli projekti olisi ollut pidempi. Digitaalisen kirjan tekeminen samoin kuin aikuisille maahanmuuttajille tarkoitettu ryhmäprosessi luovia menetelmiä hyödyntäen ovat kannattavia ideoita tulevaisuutta ajatellen. Niitä voisi käyttää samoihin tarkoituksiin: voimauttamiseen ja osallisuuden lisäämiseen.

Asiasanat: maahanmuuttajat, luovat menetelmät, ryhmäprosessi, digitaaliset taidot

Jaanika Aho

Empowering group for immigrants – group process and a digital “Book about me”

Year	2016	Pages	59
------	------	-------	----

The aim of this practice-based Bachelor's thesis was to create a form of group work for adult immigrants that would combine the use of creative methods as well as digital devices. The purpose was to induce the experience of empowerment and participation through the group process. One part of the outcome of the process is the digital “Book about me”. The thesis has been conducted as a part of Luksia, Western Uusimaa Municipal Training and Education Consortium's three-year-project (2015-2018) that focuses on improving the digital skills of the immigrants in danger of social exclusion.

The thesis was practice-based, carried out in working life environment. In the theory basis some of the essential subjects necessary for the thesis such as immigrants and multiculturalism, integration and employment, psychosocial wellbeing and social exclusion, have been processed. The thesis also required focusing on multicultural social work, social counselling, group process and dynamics as well as the theories of creative methods in social field. The group process and the results of it were affirmative, it was indicated that the empowerment and participation seemed to increase in terms of how much they are possible to measure. Cultural sensitivity was carried out successfully in the group counselling process. However, the improvement of the digital skills throughout the creative process could have been put even more effort into if the project would have lasted over a longer duration. Creating a digital book as well as a creative group process for adult immigrants using creative methods are both considerable ideas in terms of future development. They could be used for the same purposes: to induce the experience of empowerment and social participation.

Keywords: immigrants, creative methods, group process, digital skills

Sisällys

1	Johdanto.....	6
2	Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet	7
2.1	Toiminnan voimaa.....	8
2.2	Tutkimusmenetelmät	9
2.3	Arviointisuunnitelma.....	9
2.4	Teoreettinen tietoperusta.....	11
3	Maahanmuuttajat ja monikulttuurisuus.....	11
3.1	Kotoutuminen ja työllistyminen	12
3.2	Maahanmuuttajien psykososiaalinen hyvinvointi ja syrjäytyminen.....	15
3.3	Monikulttuurinen sosiaalityö	18
4	Ryhmä ja ryhmädynamiikka	19
4.1	Ryhmän turvallisuus ja ryhmäprosessi	20
4.2	Ryhmän kehitys, vaiheet ja vaikutukset	21
4.3	Ohjaajuus.....	22
4.4	Monikulttuurinen ohjaus	23
5	Luovat menetelmät	24
5.1	Elämänkaarityöskentely.....	27
5.2	Musiikki.....	28
5.3	Kuvataide	29
6	Digitaaliset taidot.....	29
7	Ryhmätoiminnan suunnitelma ja toteutus.....	30
7.1	Ryhmän toimintaperiaatteet	32
7.2	Tutustumista ja virittäytymistä.....	33
7.3	Voimaesine ja oma kulttuuri	35
7.4	Musiikkia, rummuttelua ja improvisointia	36
7.5	Elämänkaarikollaasi.....	38
7.6	Digikirjatyöpaja	39
7.7	Lopetus ja digikirjojen esittelyä	39
7.8	Seminaarit	39
8	Palaute.....	40
9	Johtopäätökset ja pohdinta	41
9.1	Luotettavuus ja eettisyys	42
9.2	Kehittämisehdotuksia.....	43
	Kuviot.....	48
	Liitteet.....	49

1 Johdanto

Opinnäytetyöni tarkoitus on luoda maahanmuuttajille ryhmätoimintamalli, joka yhdistäisi luovien ja voimauttavien menetelmien käytön ja digitaaliset välineet. Kyseessä on ryhmäprosessi ja sen vaikutukset sekä yksilön että ryhmän tasolla. Tavoitteena on tuki ja voimaantuminen, osallisuuden tukeminen, psykososiaalisen hyvinvoinnin lisääminen. Siihen tuntui Osallisena verkossa -hankkeen ja myös sosiaalialan työmenetelmien innovatiivisen käytön lisäämisen näkökulmasta luontevalta kytkeä digitaalisten laitteiden kuten älypuhelimien ja tietokoneen hyödyntäminen. Tämä puolestaan kehittäisi maahanmuuttajien digitaalista osaamista, joka tukee työllistymistä, yhteiskunnallista osallisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä.

Opinnäytetyön toiminnallinen osuus toteutui elokuussa 2016. Suunnitelmana oli viedä läpi erilaisia harjoituksia ja leikkejä, joiden tausta ja tarkoitus ovat mietittynä teemojen mukaan (menneisyys, oma kulttuuri, nykyhetki, tulevaisuus, tavoitteet, haaveet) siten, että niistä rakentuisi prosessinomainen kokonaisuus. Harjoituksia tehtiin sekä yksin että ryhmässä, tuotokset (maalaukset, kollaasit ym) tallennettiin digitaaliseen muotoon kuvina sekä videoina ja niistä jokainen pääsi kokoamaan henkilökohtaisen digitaalisen kirjan aiheella ”Kirja itsestäni”. Digitaalisia eli verkkokirjoja, joiden sisältöön pystyi lataamaan kuvia, ääniä ja lyhytvideoita, tehtiin Papuria käyttäen. Papuri on Kehitysvammaliiton Papunet.net -sivuston helppokäyttöinen verkkokirjatyökalu, jonka avulla voi luoda omia tarinoita, selkokieliä tietokirjoja, valokuva-albumeita tai toimintaohjeita. Tehtyjä kirjoja pystyy jakaamaan esimerkiksi sähköpostilla, omalla verkkosivulla, Facebookissa tai tallentaa sen PDF-muotoon tulostamista ja lukemista varten. (Papunet 2016.) Toiminnallisen osuuden erilaiset luoviin/voimauttaviin/taidelähtöisiin menetelmiin pohjautuvat harjoitukset olivat suunniteltu asiakaslähtöisesti, maahanmuuttajien erityistarpeet ja toiveet huomioiden. Digikirjan tekeminen henkilökohtaisista asioista ja omasta tarinasta taas auttoi tekemään prosessia näkyväksi sekä toimi motivoivana tekijänä joka lisäsi digitaalisten taitojen opetteluun mielekkyyttä.

Toteutin opinnäytetyöni Osallisena verkossa -hankkeessa. Osallisena verkossa – digitaalisia taitoja maahanmuuttajille on Luksia, Länsi-Uudenmaan koulutuskuntayhtymän koordinoima ja Euroopan sosiaalirahaston (ESR) sekä Pohjois-Pohjanmaan Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen (ELY) rahoittama kolmevuotinen (2015-2018) projekti, jonka tavoitteena on kehittää syrjäytymisvaarassa olevien aikuisten maahanmuuttajien digitaalisia taitoja. Hanke tukee siirtymiä työelämän muutosvaiheissa, vahvistaa koulutuksessa aliedustettujen maahanmuuttajien osaamista, tukee koulutukseen osallistumista ja työllistymistä. Varsinaisena kohderyhmänä ovat aikuiset maahanmuuttajat, joilla on heikot digitaaliset perustaidot. Projektissa luodaan asiakkaiden tarpeiden pohjalta erilaisia digitaalisten taitojen

kehittämismalleja, joita pilotoidaan erilaisissa matalan kynnyksen ympäristöissä. (Luksia 2016.) Luksia tarjoaa erilaista koulutusta nuorille ja aikuisille: ammatillista perus- ja lisäkoulutusta oppilaitos- ja oppisopimusmuotoisena, työvoima- ja henkilöstökoulutusta sekä työelämän kehittämistä ja palvelua. Luksian koulutuskuntayhtymän jäsenkuntia ovat Hanko, Inkoo, Karkkila, Kirkkonummi, Lohja, Raasepori, Siuntio ja Vihti. Luksiassa järjestetään myös kotoutumiskoulutusta maahanmuuttajille. (Tietoa Luksiasta 2016.)

Osallisena verkossa -hankkeeseen ei ole (vielä) tehty muita opinnäytetöitä ja hankkeen vastaavat henkilöt olivat avoimia erilaisten ideoiden suhteen. Olen erityisen kiinnostunut monikulttuurisesta maahanmuuttajatyöstä, täten asiakasryhmä vastasi jo lähtökohtaisesti omaa mielenkiinnon kohdettani. Ehdotin ryhmätoimintaa luovia voimauttavia menetelmiä hyödyntäen, ottaen huomioon omat vahvuuteni, kokemustaukseni, kehittämistavoitteeni, mutta myös hankkeen tavoitteet. Ryhmätoiminta ja voimauttavat menetelmät kiinnostivat hankkeen työntekijöitä ja koska hankkeen tavoitteena on kehittää syrjäytymisvaarassa olevien aikuisten maahanmuuttajien digitaalisia taitoja, ideoimme yhdessä, että ryhmätuokioiden tuotosten dokumentointi ja niiden pohjalta henkilökohtaisen digikirjan laatiminen edistää mainiosti myös digitaalisten taitojen kehittymistä. Minulle valikoitui yksi kotoutumiskoulutukseen osallistuvista alkeistason ryhmistä, josta kymmenen luovista menetelmistä kiinnostunutta opiskelijaa pääsi mukaan toteuttamaan kanssani ryhmätoimintaa. Yhteinen ymmärrys syntyi nopeasti ja sekä hanke että opinnäytetyö ovat innovatiivisia, nykyhetken tarpeisiin vastaavia. Osallisena verkossa -hankkeeseen liittyen järjestettiin syksyllä 2016 myös kaksi seminaaria: Osallisena verkossa -seminaari 20.9.2016 ja IDEAL (Integrating Digital Education in Adult Literacy) -seminaari 14.10.2016. Sovimme heti alusta hanketyöntekijöiden kanssa, että mikäli projektini toteutuu, esittelen opinnäytetyötäni seminaareissa. Seminaareja varten tein opinnäytetyön toiminnallista osuudesta myös videon, joka helpottaisi prosessin havainnollistamista. Esittelin seminaareissa videon (Liite 3) avulla ryhmätoimintaa ja kerroin opinnäytetyöstäni. Video antaakin ryhmätoiminnasta kokonaisuudessaan hyvän yleiskatsauksen.

2 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet

Toiminnallisen opinnäytetyöni tavoite on vahvistaa Osallisena verkossa -hankkeen tavoitteita ja tuoda hankkeeseen uusi ulottuvuus voimauttavan/taidelähtöisen toiminnan näkökulmasta. Tarkoituksena on kehittää ryhmätoimintamalli aikuisten maahanmuuttajien kanssa työskentelyyn. Toiminnan on tarkoitus olla kokemuksellista ja mielekästä, kehittää digitaalisia taitoja digikirjan tekemisen prosessin tuloksena, olla voimauttavaa yksilön ja ryhmän tasolla sekä edistää maahanmuuttaja-asiakkaiden psykososiaalista hyvinvointia. Luottamuksellinen ryhmässä toimiminen voisi mahdollistaa myös jäsenten keskeisen vertaistuen, joka on erittäin olennaista syrjäytymisvaarassa olevaa asiakasryhmää ajatellen. Ryhmätoiminnan sekä voimauttavien harjoitusten tavoitteena on vahvistaa asiakkaiden hyvinvointia ja itsetuntoa

sekä tukea täten jaksamista, yhteiskunnallista osallisuutta ja kuuluvuuden tunnetta. Tämän opinnäytetyön avulla haluan yhdistää luoviin toimintoihin painottuvan sosiaalialan koulutukseni aikana opitun teorian tosielämän käytäntöön maahanmuuttaja-asiakasryhmän kanssa sekä vahvistaa osaamistani itsenäisenä ryhmäohjaajana taidelähtöisiä menetelmiä hyödyntäen.

2.1 Toiminnan voimaa

Olen opiskelujeni aikana saanut vahvoja kokemuksia toiminnallisten menetelmien sekä kokemuksellisuuden voimasta. Toiminnan avulla opittu ja koettu on toistuvasti tuottanut isoja henkilökohtaisia oivalluksia, mutta olen myös päässyt seuraamaan erilaisissa ryhmäprosesseissa muita opiskelijoita sekä asiakasprojekteissa ja harjoitteluissa asiakkaita, joista moni on kertonut kokevansa samaa – henkilökohtaista kasvua, maailmankatsomuksen avartumista, tukea, voimaa, yllättävienkin puolten esilletuloa itsestään ja muista. Täten olin jo aikaisin päättänyt, että haluaisin tehdä toiminnallisen opinnäytetyön, jossa pääsisin itse hyödyntämään kaikkea luoviin toimintoihin painottuneen sosiaalialan koulutuksen aikana opittua. Toiminnallinen opinnäytetyö kokoaa yhteen tietoni, taitoni, osaamiseni ja toivon mukaan todistaa kokemuksellisuuden voiman taas kerran.

Kokemuksen ja toiminnan mukana syntyvä tieto onkin meille erityisen merkityksellistä, mutta usein emme tietoisesti tutki mitään, vaan olemme mukana toiminnassa, joka synnyttää uusia näkökulmia, ajatuksia ja kokemuksia. Emme myöskään välttämättä sanallista uutta opittua jatkuvasti. Toiminnallisessa opinnäytetyössä painottuu saadun tiedon ja käytännön toiminnan sanallistaminen, yhteisten kokemusten teoreettisempi tarkastelu sekä yhteiseen keskusteluun nostaminen – täten toiminnallinen opinnäytetyö palvelee sekä käytännöllisiä että teoreettisia tutkimusnäkökulmia. (Varto 2003, 7-8.)

Toiminnallisessa opinnäytetyössä yhdistyvät käytännön toteutus sekä sen raportointi tutkimusnäkökulmasta. Se tavoittelee käytännön toiminnan järjestämistä tai ohjeistamista, se voi olla ohjeistus, opas tai tapahtuma riippuen koulutusalaista. On tärkeää toteuttaa toiminnallinen opinnäytetyö työelämlähtöisesti, tutkimuksellisella asenteella sekä osoittaa sillä oman alan asiantuntijuutta, tiedon- ja taidonhallintaa. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 9-10.) Hyvän toiminnallisen opinnäytetyön idea nousee koulutusohjelman opinnoista ja ollessaan toimeksiannettu, sen avulla pystyy luomaan yhteyksiä työelämään. Täten voi osoittaa osaamista laajemmin, syventää omia tietoja ja taitoja itseään kiinnostavasta aiheesta sekä mahdollisesti jopa työllistyä. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 16.) Toiminnallisen opinnäytetyön avulla voi uudistaa käytäntöjä ja tuottaa uutta – eikä uutta tietoa ole vain sellainen, jota ei maailmassa vielä ole, vaan myös opinnäytetyön omalaatuinen muoto, joka saattaa avartaa muiden ammattilaisten näkemyksiä saman asian erilaisista toteutusmahdollisuuksista (Vilkkä & Airaksinen 2003, 69).

2.2 Tutkimusmenetelmät

Vilkan ja Airaksisen (2003, 51) mukaan toiminnallisen opinnäytetyön lopullisena tuotoksena on aina jokin konkreettinen tuote, jonka saavuttamiseksi käytettyjä keinoja on loppuraportissa käsiteltävä. Tutkimuksellinen selvitys kuuluu opinnäytetyön toteutustapaan (tarkoittaa sekä keinoja, joilla tuotokseen/tapahtumaan valmistaudutaan että keinoja, joilla se toteutetaan). Aineiston ja tiedon kerääminen on harkittava tarkasti myös välttääkseen työmäärän kasvamista kohtuuttomaksi. Lopullinen toiminnallisen opinnäytetyön toteutustapa onkin kompromissi omien resurssien, oppilaitoksen vaatimusten, toimeksiantajan toiveiden sekä kohderyhmän tarpeiden välillä. (Vilka & Airaksinen 2003, 56-57.) Aikuisille maahanmuuttajille suunnattuun ryhmätoimintaan sekä digikirjoihin keskittyvässä opinnäytetyössäni on kaksi tuotosta: merkityksellisin niistä minulle ohjaajan näkökulmasta on ryhmäprosessi kokonaisuudessaan aina suunnittelu- ja toteutusvaiheesta analysointi- ja pohdintavaiheeseen. Tärkeässä asemassa ovat myös ryhmän jäsenten tekemät tuotokset ja digikirjat, joista heijastuu mahdollisesti heidän yksilölliset kokemukset, oivallukset ja havainnot. Pyrin rakentamaan toiminnasta sellaisen kokonaisuuden, jonka eri osat tukevat toisiaan. Ryhmätoimintaa sen eri vaiheineen käsitellen perusteellisesti ja monitasoisesti opinnäytetyössäni, analysoiden toimintakertoja ja tehtyjä ratkaisuja sekä kytkien niiden aikana tehtyjä havaintoja jatkuvasti teoriaperustaan.

Toiminnallisessa opinnäytetyössä tiedon keräämisen keinot ovat samat kuin tutkimuksellisessa opinnäytteessä, mutta tutkimuskäytännöt ovat väljempää ja niitä käytetään perustasolla, jolloin pyritään turvaamaan saadun tiedon laatua. Määrällisen tutkimuksen käytäntöjen perustasolla käyttäminen toiminnallisen opinnäytetyön kohdalla olisi esimerkiksi postikysely ja laadullisen taas lomake- tai teemahaastattelu yksilöille tai ryhmälle. Kerätyn aineiston analysointia ei ole tarkoitus tehdä yhtä järjestelmällisesti kuin tutkimuksellisessa opinnäytetyössä. (Vilka & Airaksinen 2003, 59.) Laadulliset keinot ovat toimivia, kun tavoitteena on ilmiön kokonaisvaltainen ymmärtäminen - millaiset uskomukset, ihanteet, näkemykset ja käsitteet toiminnan taustalla vaikuttavat. Jos toiminnallisen opinnäytetyön yhteydessä tehdään palautteen saamisen ja arvioinnin helpottamiseksi esimerkiksi haastatteluja, niiden puhtaaksi kirjoittaminen ei ole yhtä välttämätöntä ja järjestelmällistä, vaan litterointi kannattaa keskittää tarvittuun tietoon – riittää niin sanottu suuntaa antava tieto. (Vilka & Airaksinen 2003, 63-64). Tutkiva asenne tarkoittaa toiminnallisessa opinnäytteessä valintojen joukkuoa, jota tarkastellaan ja perustellaan aiheeseen liittyvän teorian avulla (Vilka & Airaksinen 2003, 154).

2.3 Arviointisuunnitelma

Tämän opinnäytetyön keskiössä on voimaantumista tavoitteleva ryhmätoiminta aikuisille maahanmuuttajille, joten tässä tutkimuksessa toimivia arviointitapoja ovat ryhmän jäseniltä

suullisesti kerätty palaute ja ryhmän havainnointi, suullisesti kerätty palaute toimintakertojen loppupiiirissä sekä palautekeskustelut hanketyöntekijöiden tai muiden työyhteisön edustajien kanssa. Lisäksi arviointia toteutettiin palautelomakkeiden sekä oppimispäiväkirjan avulla. Palautelomakkeen kysymykset ovat mietittyjä siten, että soveltuisivat käyttöön kyseisen ryhmän kanssa, olisivat mahdollisimman helppoja ja selkeitä, mutta kuitenkin antaisivat tietoa ryhmäläisten kokemuksista. Kysymysten avulla selviteltiin, mikä oli paras ja mikä haastavin kokemus. Niiden avulla pyrittiin myös ryhmäläisiä havainnollistamaan omaa kehitystään, sitä, mitä oppi itsestään ja sitä, mitä ryhmältä. Lopuksi pyydettiin myös palautetta ohjauksesta sekä ohjaajasta. Niitä keinoja käyttäen on tähdätty kokonaisuymmärryksen syntymiseen ryhmätoiminnan taustaprosesseista sekä ryhmään osallistuvien henkilöiden kokemuksista. Lisäksi otin kuvia ja videoin toimintakertojen harjoituksia.

Oppimispäiväkirja puolestaan oli vapaamuotoisesti kirjoitettu raportinomaisen kokonaisuus, jossa kuvasin yksityiskohtaisesti toteutusta ja pohdin toiminnan aikana heränneitä ajatuksia. Oppimispäiväkirja oli hyvä tapa jäsentää toimintaa, ryhmän toimivuutta mutta myös seurata omaa kehitystäni ohjaajuuden näkökulmasta. Lisäksi hyödynsin jäsenten tekemiä digitaalisia kirjoja heidän kokemusmaailmaa ja reflektointia esille tuodessani. Edellä mainituilla keinoilla sekä omalla läsnäololla, avoimuudella ja havainnoinnilla seuraankin ryhmäprosessia ja tutkin, miten toiminta menestyi tai menestyi se sekä minkälaisia tuloksia voisin saadun tiedon perusteella osoittaa.

Toiminnallisen opinnäytetyön arvioinnin kohteita ovat työn idea ja sen kuvaus, asetetut tavoitteet ja niiden saavuttaminen, teoreettinen perusta, kohderyhmä, toteutustapa (keinot tavoitteiden saavuttamiseksi sekä aineiston kerääminen), kieliasu ja aikataulussa pysyminen. Oman tavoitteiden saavuttamisen arvioinnin tueksi on hyvä kerätä palautetta kohderyhmältä, sillä opinnäytetyön on oltava ammatillisesti kiinnostava ja kohderyhmälle merkittävä. Työstä on oltava alan ihmisille hyötyä ja se on myös hyvä keino ajan ja kokonaisuuksien hallinnan harjoitteluun, työelämäyhteistyöhön sekä innovatiiviseen kehittämiseen. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 154-160.)

Niistä näkökulmista aionkin lähestyä opinnäytetyötäni lopullisessa toiminnan, prosessin ja tulosten arvioinnissa. Hienoa jos saavutan tavoitteeni ja toiminta onnistuu, mutta jos koen joidenkin asioiden suhteen epäonnistumisia, tämä ei kuitenkaan tarkoita että tavoitteita ei olisi saavutettu. Epäonnistumisissa on vähintään yhtä paljon opiksi otettavaa kuin onnistumisissakin, silloin on vaan syytä pohtia epäonnistumisen syitä ja miettiä, miten toimintaa voisi jatkossa kehittää.

2.4 Teoreettinen tietoperusta

Opinnäytetyön asiakaskohderyhmä on aikuiset maahanmuuttajat. Maahanmuuttaja-käsite sekä siihen liittyvät näkökulmat ja ulottuvuudet ovat olennainen osa toimintaa, joten maahanmuuttajuuden, monikulttuurisuuden, kotoutumisen, kulttuurisensitiivisyyden ja syrjäytymisen käsittely ovat tärkeässä asemassa ymmärtääkseen asiakasryhmän taustaa sekä niihin liittyviä asenteita. Ryhmätoiminnan suunnittelu jopa vaatii kyseiseen asiakasryhmään sekä sen erityistarpeisiin perehtyneisyyttä, jotta kykenisi tekemään havaintoja ja aistimaan myös ääneensanomattomia asioita, asenteita, ennakkoluuloja, käsityksiä.

Toiminnan tapahtuessa toimintakerroista rakentuu prosessi, jossa ryhmätoiminta, ryhmän dynamiikka, keskeinen vertaistuki sekä ryhmän kehitys vaikuttavat siihen, minkälaisia kokemuksia tästä ryhmästä tai tämän ryhmän avulla tapahtuu. Ryhmässä toimiminen vaikuttaa sekä yksilön että yhteisön tasolla, joten on olennaista käsitellä myös ryhmään ja ryhmäprosesseihin liittyviä käsitteitä. Tämä on tärkeää myös ohjaajuuden näkökulmasta. Koska opinnäytetyöni perustuu aikuisten maahanmuuttajien ryhmänohjaukseen luovien menetelmien keinoin, pyrin teoreettisessa viitekehyksessä tuomaan monipuolisesti esiin myös luovien, voimauttavien, taidelähtöisten ja toiminnallisten menetelmien taustaa sekä tutkimustietoa. Käsitelen myös digitaalisia taitoja ja niiden merkitystä nykymaailmassa, sillä hyödynnän opinnäytetyössäni verkkokirjatyökalua ja digitaalisia laitteita.

Teoreettinen tietoperusta sekä siitä rakentuva viitekehys ovat opinnäytetyössä erittäin merkityksellisiä eikä teoriatietoon perehtymistä kannata vähätellä, sillä hyvä teoriaperusta tai määritellyt käsitteet toimivat ylimääräisen painolastin sijaan tärkeänä apuvälineenä opinnäytetyöprosessin aikana (Vilka & Airaksinen 2003, 43). Työni teoreettinen viitekehys rakentuu monikulttuurisuuden ja maahanmuuttajuuden, ryhmäprosessin, luovien menetelmien sekä digitaalisten taitojen ympärille.

3 Maahanmuuttajat ja monikulttuurisuus

Maahanmuuttajan tai siirtolaisen käsite sisältää pakolaiset, turvapaikanhakijat, ulkomailta adoptoidut ja työvoimasiirtolaiset – toisin sanoen maahanmuuttajat ovat hyvin heterogeeninen joukko (Söderling 2013, 17). Maahanmuuttajia tai maahanmuuttajataustaisia ihmisiä ovat kaikki ulkomailta Suomeen asumaan muuttavat henkilöt, riippumatta maahanmuuttosyystä: pakolaiset, turvapaikanhakijat, siirtolaiset, paluumuuttajat (Suomen Punainen Risti 2016). Ulkomaalaisten henkilöiden eli henkilöiden, jotka eivät ole Suomen kansalaisia, maahantuloon, maastalähtöön sekä oleskeluun ja työntekoon Suomessa sovelletaan ulkomaalaislakia (Ulkomaalaislaki 30.4.2004/301 2016).

Monikulttuurisuus merkitsee väestön kulttuurista ja etnistä monimuotoisuutta, käytäntöjen, uskontojen, kansallisuuksien, kielten, arvojen, normien, perhesuhteiden järjestelyn erilaisuutta. Toisinaan monikulttuurisuudella viitataan multikulturalismiin eli ajattelutapaan, jonka mukaan yhteiskunnassa pitää tukea erilaisuuden säilymistä ja kulttuurivähemmistöjen mahdollisuuksia vahvistaa omia tapojaan. (Alitolppa-Niitamo & Säävälä 2013, 6.)

Suomessa maahanmuuttajien määrä on lisääntynyt vasta viimeisten vuosikymmenten aikana ja uudet asiakkaat tuovat mukanaan uudenlaisia arvoja ja normeja. Eri kulttuureihin liittyy erilaisia käytäntöjä sekä erityiskysymyksiä, mutta myös kulttuurinen moninaisuus on elävä ilmiö – se, mitä jonkin maahanmuuttajavähemmistön edustajat pitävät heidän kulttuuriinsa kuuluvana, on muuttuvaa. Käsitykseen omasta kulttuuritaustasta vaikuttaa aika, maahanmuuttoprosessi itsessään, koulutustausta, olosuhteet sekä lähtöalue. Esimerkiksi korkeasti koulutettujen näkemys ja elämäntavat omaan kulttuuriin liittyen voivat olla varsin erilaisia pienestä vuoristokylästä lähteneisiin kouluttamattoomiin pakolaisiin verrattuna, vaikka molemmat olisivatkin saman maan ja kulttuurin edustajia. (Alitolppa-Niitamo & Säävälä 2013, 5-6.)

Maahanmuuttoon liittyvä tutkimustieto voi vaikuttaa yhteiskunnalliseen keskusteluun, tarjoamalla rakentavia ja positiivisia keskusteluaineksia sekä korjaamalla negatiivis-sävytteisistä maahanmuuttokeskusteluista aiheutuneita väärinkäsityksiä. Tilastollista tietoa on tällä hetkellä kyselyaineistoihin perustuvaa tietoa vähemmän, mutta maahanmuuttajien jäädessään useimmiten kantaväestöä heikompaan asemaan, yhteiskunnallisia asenteita on syytä tutkia. (Söderling 2013, 20-21.)

3.1 Kotoutuminen ja työllistyminen

Kotoutuminen eli maahanmuuttajien integroituminen on prosessi, jonka aikana maahanmuuttaja oppii yhteiskunnallista osallisuutta mahdollistavia tietoja, taitoja ja toimintatapoja sekä luo ympärilleen sosiaalisia verkostoja. Parhaiten se onnistuu yhteiskunnassa, jossa viranomaiset, poliittiset päättäjät ja valtaväestön asenteet sekä toimintatavat luovat tasa-arvoiset edellytykset toimia, osallistua työelämään ja muuhun kansalaistoimintaan. Kotoutuneet muuttajat osaavat paikallista kieltä, heillä on suhteita valtaväestöön kuuluviin ihmisiin, he tunnustavat yhteiskunnan pelisäännöt ja lait, mutta arvostavat myös omaa kulttuuritaustaansa. (Alitolppa-Niitamo & Säävälä 2013, 6.)

Vaikka sopeutumista on totuttu pitämään maahan muuttaneiden tehtävänä, se on kuitenkin myös suomalaisen tasa-arvoiseksi kehittyvän yhteiskunnan ydin pyrkiä löytämään uudenlaisia tilanteita vastaavia toimintatapoja ja tarpeita. Tapa ottaa vastaa uudet tulijat vaikuttaa siihen, miten he pääsevät osallisiksi yhteiskunnassa. (Alitolppa-Niitamo & Säävälä 2013, 6.) Suomessa laki kotoutumisen edistämisestä pyrkii tukemaan maahanmuuttajien osallisuutta

suomalaisessa yhteiskunnassa, edistämään kotoutumista, lisäämään tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta sekä myönteistä vuorovaikutusta eri väestöryhmien kesken. Tätä lakia sovelletaan sekä henkilöihin, joilla on voimassa oleva oleskelulupa Suomessa että henkilöihin, joiden oleskeluoikeus on rekisteröity tai joille on myönnetty oleskelukortti. Kotoutumislaissa tarkoitetaan kotoutumisella maahanmuuttajan ja yhteiskunnan vuorovaikutuksen kehitystä, joka mahdollistaisi maahanmuuttajalle yhteiskunnassa ja työelämässä tarpeellisten tietojen ja taitojen saannin ja samalla tukisi hänen mahdollisuuksia oman kielen sekä kulttuurin ylläpitämiseen. Kotouttamisella taas tarkoitetaan kotoutumisen edistämistä monialaisen yhteistyön sekä viranomaisien ja muiden tahojen palvelujen ja toimenpiteiden avulla. (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010 2016.)

Kotoutumiseen liittyy vahvasti myös akkulturaation käsite. Akkulturaatio tarkoittaa muutosprosessia ja yksilön asennetta eri kulttuurien kanssa elämiseen. Akkulturaatioprosessissa erotellaan se, millä tasolla yksilö haluaa säilyttää omaa kulttuuriaan ja minkä verran hän haluaa olla kontaktissa valtaväestöön tai osallisena yhteiskuntaan. Akkulturaatiossa on neljä mahdollista ulottuvuutta: assimilisaatio, separaatio, integraatio ja marginalisaatio. Assimilisaatiossa ihminen luopuu omasta kulttuuri-identiteetistään, separaatiossa puolestaan yksilö haluaisi pitää kiinni ainoastaan omasta kulttuuri-identiteetistään. Integraatiossa yksilö sopeutuu uuteen yhteiskuntaan, säilyttäessään kuitenkin oman kulttuuritaustansa ja marginalisaatiossa yksilö syrjäytyy kiinnittymättä uuteen yhteiskuntaan, säilyttämättä omaa kulttuuriaan ja kadottamalla oman identiteetin, jonka seurauksena on psyykinen pahoinvointi. Kaikkia niitä akkulturaatioasenteita saattaa esiintyä ajan ja elämäntilanteen mukaan. (Schubert 2013, 66.)

Kotouttamistoimenpiteiden tavoite on tarjota maahanmuuttajalle välineitä itsenäiseen toimintaan suomalaisessa yhteiskunnassa ja kotoutumislain toteutuksen ihanteena onkin oma-aloitteinen ja kotoutunut maahanmuuttaja. Moni toimenpiteisiin osallistunut maahanmuuttaja kuitenkin itse kyseenalaistaa niiden hyötyä, kokee kotouttamistoimenpiteet hallinnollisina prosesseina eikä välttämättä ymmärrä niiden merkityksiä suomalaiseen yhteiskuntaan integroitumisessa. Vaikka suunnitelman laatimisessa ja toteuttamisessa on teoreettisesti keskiössä maahanmuuttajan itsenäisen toiminnan tukeminen, vaikutusmahdollisuudet oman elämänsä suuntaan Suomessa koetaan kotouttamistoimenpiteiden kohdalla pieninä. (Eronen ym. 2014, 26.)

Suomessa oikeus kotoutumissuunnitelmaan on työttömällä tai muuten kuin tilapäisesti toimeentulotukea saavalla maahanmuuttajalla. Se voidaan tehdä myös alkukartoituksen perusteella sellaiselle henkilölle, jonka on arvioitu tarvitsevan suunnitelmaa kotoutumisen edistämiseksi (esimerkiksi opiskelija, kotona lapsiaan hoitava tai jopa työssä käyvä henkilö). (Työ- ja elinkeinoministeriö 2016.) Se ei kuitenkaan ole pakollinen työttömille tai työvoiman

ulkopuolella oleville maahanmuuttajille eikä sen laatiminen työssäkäyville maahanmuuttajille ole kovin yleistä. Henkilö, jolle on Suomessa laadittu kotoutumissuunnitelma, on veloitettu noudattamaan sitä. Kotoutumissuunnitelma on henkilökohtainen, sisältäen esimerkiksi kielikoulutusta, työllistymiseen tähtääviä toimenpiteitä, omaehtoista koulutusta, työharjoittelua, koulutusta tai työelämävalmennusta. (Eronen ym. 2014, 24-25.)

Työllistyminen on työnikäisten maahanmuuttajien kotoutumista ajatellen yksi tärkeä osa-alue. Maahanmuuttajan sisäänpääsy suomalaisille työmarkkinoille on hankalaa, sillä olemassa olevien taitojen ja tutkintojen hyödyntäminen tai rinnastaminen suomalaisiin tutkintoihin on ongelmallista. Samoin työnantajan näkökulmasta sekä tutkinnon laatu tai aikaisemmin ulkomailla hankittu työkokemus voi olla epäselvä ja suomalaisten työnantajien onkin havaittu arvostavan ensisijaisesti Suomessa hankittua työkokemusta. (Eronen ym. 2014, 16.) Maahanmuuttajien keskuudessa on kansalaisuuden perusteella työllisyydessä isoja eroja. Esimerkiksi virolaisten joukossa työllisyys on heti muuttovuodesta korkea ja maahanmuuttosyyt vahvasti työperusteisiä, samalla Lähi-Idästä ja Afrikasta muuttaneista vain alle 50 prosenttia ovat työllisiä. Myös miesten ja naisten työllisyydessä on isoja eroja - miesten osallisuus työelämässä on selvästi korkeampi kuin naisten. (Eronen ym. 2014, 71.)

Kaikki maahan muuttaneet eivät myöskään ilmoittaudu työnhakijoiksi TE-toimistossa. Noin 60 prosenttia työikäisenä Suomeen muuttaneista ilmoittautui työnhakijaksi, mutta odotusaika on pitkä ja sitä pidentää esimerkiksi palveluiden vähäinen tarjonta. Monen asiakkaan kohdalla kielitaito heikkenee odottamisjaksojen aikana. TE-toimiston palvelut perustuvat osittain toimenpiteiden ketjuttamisen ajatukselle, mutta tutkimuksessa ei pystytty tunnistamaan tarkoituksenmukaisia ketjuja, sillä säännöllisesti nousi esille tilanteita, joissa kotoutumisajan päättymisen jälkeen maahanmuuttajaasiakkaille ei ole tarjolla selkeitä palveluita. Haasteena nähdään myös sähköisten ja puhelinpalvelujen toimivuus maahanmuuttajien asiointikeinona. (Eronen ym. 2014, 72-73.)

Maahanmuuttajilla on tulevaisuudessa tärkeä rooli työikäisen väestön määrän säilymisessä Suomen kansantalouden hyvinvoinnin edellyttämällä tasolla. Neljäs viidestä Suomessa asuvasta ulkomaalaisesta on työikäinen. Työn teolla on Suomessa yhteiskunnallisella tasolla iso merkitys ja työllistyminen on keskeisessä roolissa maahanmuuttopolitiikassa sekä kotoutumislainsäädännössä. Samalla tutkimusten mukaan myös maahanmuuttajien mielestä työ on tärkein yksittäinen kotoutumisen osatekijä. Silti maahanmuuttajien työllisyysaste on kantaväestöön verrattuna pieni. (Eronen ym. 2014, 9.) Työntekoa arvostetaan Suomessa ja se määrittää pitkälti elämänlaadun, sillä kuten aikaisemmin todettu – jotta ansaitsee hyvinvointiyhteiskunnan jäsenyyden, pitää tehdä töitä. Paradoksaalista onkin, että työntekoa arvostaa sekä suomalaiset että Suomessa asuvat ulkomaalaiset, joista enemmistö on työikäisiä, mutta silti työikäisten maahanmuuttajien työllisyysaste on pieni. Kyseistä

marginaaliryhmää voisi ja pitäisi työmarkkinoilla hyödyntää tehokkaammin jo Suomen väestön ikärakennetta ja taloudellista tulevaisuutta ajatellen. Maahanmuuton merkitys Suomen väestönkasvulle on vuodesta 2007 lähtien ollut suurempi kuin luonnollinen väestönkasvu ja Suomessa onkin arvioitu olevan maahanmuuttajataustaisia vuonna 2050 noin miljoona (Söderling 2013, 20).

3.2 Maahanmuuttajien psykososiaalinen hyvinvointi ja syrjäytyminen

Maahanmuuton syyt vaihtelevat opiskelusta ja työskentelystä perhesiteisiin tai turvapaikan hakemiseen. Syystä riippuen tapahtuma voi olla positiivinen tai negatiivinen, mutta kaikille maahanmuuttajille on yhteistä kokemus muuton tuottamasta stressistä sekä rasituksesta. Stressi syntyy kotimaan jättämisestä ja jäähyväisistä sekä uuden kotimaan uusista tavoista, normeista, arvoista ja toimintamalleista. (Schubert 2013, 63.) Maahanmuuttajien psykososiaaliseen hyvinvointiin vaikuttaa muutosta aiheutuneen stressin lisäksi myös yhteiskunnallinen asema ja siihen liittyvät riskitekijät. Maahanmuuttajien kohdalla riski pitkittyneeseen työttömyyteen tai syrjäytymiseen on kantaväestöä suurempi ja elinolot taas kantaväestön keskarvoa heikommät (Anis 2013, 148).

Syrjäytymiseen voivat johtaa erilaiset tekijät kuten koulutuksen puute, työttömyys ja toimeentulon puute, asunnottomuus, mielenterveyden ongelmat ja sairastuminen, päihderiippuvaisuus, väkivalta ja rikollisuus. Suomessa yleisesti miesten osuus päihteiden ongelmakäytössä, asunnottomuudessa ja rikollisuudessa on naisia suurempi. Miesten keskuudessa myös työttömyysaste on korkeampi ja pitkäaikaistyöttömyys yleisempää, itsemurhakuoleisuus on suurempaa kuin naisten. Syrjäytyminen, huono-osaisuus ja koulutustason alhaisuus voivat siirtyä yli sukupolven, lapsuuden perheen ongelmat vaikuttavat pitkälle aikuisuuteen. Maahanmuuttajien syrjäytymisvaara, työttömyys- ja ulkopuolisuusriskit ovat moninkertaisia verrattuna kantaväestöön, tätä etenkin perheellisten maahanmuuttajanaisten kohdalla. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2016.)

Sosiaalihuoltolain soveltamisoppaan mukaan laissa on määritelty tuen tarve sosiaalisen syrjäytymisen torjumiseksi ja osallisuuden edistämiseksi. Erityisen ryhmän osallisuuden tukemisen ja syrjäytymisen ehkäisyn näkökulmasta muodostavat maahanmuuttajat, joiden edellytyksiin osallistua yhteiskuntaan tulee kiinnittää erityistä huomiota. Kielellä on keskeinen merkitys mahdollisuuden toimia yhteiskunnassa ja kiinnittyä yhteisöihin. Puutteet luku- ja kirjoitustaidossa tai riittämätön suomen- tai ruotsin kielen osaaminen heikentävät työ- ja koulutusmahdollisuuksia. (Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö 2015, 20-21.)

Syrjäytymisen ehkäisemisen ja tasavertaisuuden edistämisen puolesta puhuu myös yhdenvertaisuuslaki. Yhdenvertaisuuslakia sovelletaan Suomessa sekä julkisessa että yksityisessä toiminnassa, sen tarkoituksena on edistää yhdenvertaisuutta, ehkäistä syrjintää

sekä parantaa syrjittyjen oikeusturvaa. Yhdenvertaisuuslain mukaan ”ketään ei saa syrjiä iän, alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, poliittisen toiminnan, ammattiyhdistystoiminnan, perhesuhteiden, terveydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Syrjintä on kielletty riippumatta siitä, perustuuko se henkilöä itseään vai jotakuta toista koskevaan tosiseikkaan tai oletukseen.” (Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014 2016.)

Tähän asti laajimmassa Suomessa tehdyssä ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi - tutkimuksessa (UTH) ilmenee, että ulkomaalaisten kokemukset turvallisuudesta eroavat toisistaan riippuen kotimaasta, iästä, sukupuolesta, Suomessa asutusta ajasta, muuttoikästä ja -syyistä sekä asuinalueesta Suomessa. Turvallisuudella käsitetään koettua psyykkistä hyvinvointia, osallisuutta, luottamusta sekä mahdollisuutta saada tarvittaessa arjen tilanteissa apua. (Castaneda, Larja, Nieminen, Jokela, Suvisaari, Rask, Koponen & Koskinen 2015, 4.) Turvallisuudentunne on ihmisoikeus ja edellytys osallisuudelle yhteiskunnassa, ulkomaalaisten kohdalla se on myös mittari jolla voidaan arvioida kotoutumisprosessin onnistumista, yhteiskuntarauhaa ja eri väestöryhmien välisten suhteiden toimivuutta (Castaneda ym. 2015, 11).

Yleisesti ottaen psyykkinen kuormittuneisuus ei ulkomaalaistaustaisilla ollut yleisempää kuin Suomen koko väestössä ja he kokivat tyytyväisyyttä asuinalueeseensa yleisemmin kuin koko väestö. Myös luottamus suomalaiseen terveyden- ja sosiaalihuoltoon, oikeuslaitokseen ja poliisiin oli Suomen koko väestöön verrattuna yleisempi. (Castaneda ym. 2015, 4.) Venäjä ja Neuvostoliitto-, Viro-, Aasia-, Latinalainen Amerikka, Itä-Eurooppa ja muut -ryhmissä psyykkistä kuormittuneisuutta ilmeni 6-9 prosentilla eli harvemmin kuin koko Suomen väestössä (13 prosentilla), mutta Lähi-Itä ja Pohjois-Afrikka -ryhmissä sitä esiintyi jopa 20 prosentilla. Ulkomaalaistaustaisista 62 prosenttia koki itsensä onnelliseksi, Suomen koko väestössä vastaava luku oli 51 prosenttia. Osuus mielialansa matalaksi kokeneiden osalta oli Suomen väestössä 18 prosenttia, Venäjä ja Neuvostoliitto-, Viro- ja Eu, EFTA ja Pohjois-Amerikka -ryhmissä vastaavasti 12-14 prosenttia eli pienempi. Lähi-itä ja Pohjois-Afrikka ryhmissä se oli taas 25 prosenttia. (Castaneda ym. 2015, 13.) Lähi-Itä ja Pohjois-Afrikka -taustaisilla esiintyy siis muita enemmän psyykkistä kuormittuneisuutta ja heidän hyvinvointiinsa liittyy enemmän riskitekijöitä.

Psykofysiologisesta näkökulmasta tiedetään, että turvallisuuden tunne rentouttaa ihmistä ja rento olo puolestaan vähentää negatiivista stressiä sekä kuormittuneisuutta. Se myös auttaa keskittymään, opiskelemaan ja suunnittelemaan elämäntavoitteita. Tiedetään, että tuttu on turvallista, joten uuden kotimaan kokeminen tuttuna ja turvallisena voi olla maahanmuuttajalle yksi asettumiseen liittyvä elämäntavoite. (Schubert 2013, 64.) Maahanmuuttajien psykososiaalisen hyvinvoinnin osatekijöitä ovat siis riittävä tuki, toimijuus

yhteisöissä ja yhteiskunnassa, turvallisuudentunne, uuden kotimaan tuttuina kokeminen, työ- ja koulutusmahdollisuudet, kielitaito ja sen edistäminen.

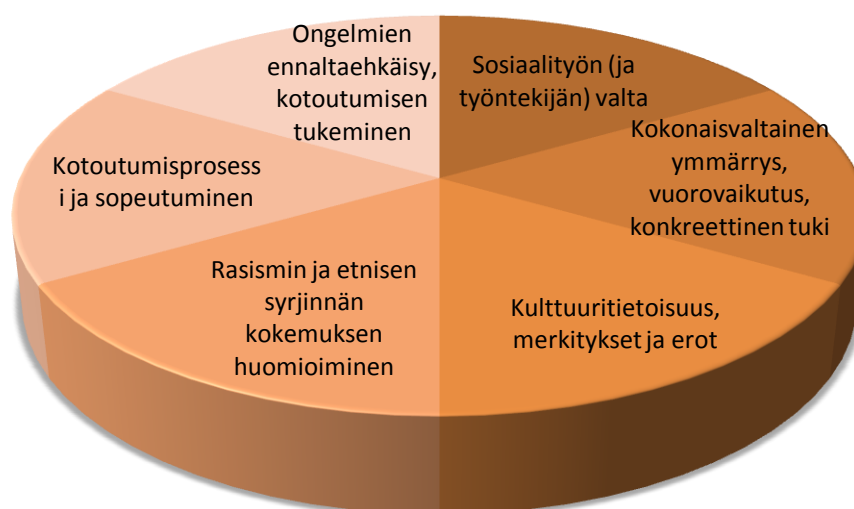
Yhteiskunnallisessa maahanmuuttajiin ja heidän kotoutumiseen/kotouttamiseen liittyvässä keskustelussa integraatio nousee usein esille tavoitteena. Se näyttääkin olevan maahan muuttaneen yksilön kohdalla merkki onnistuneesta sopeutumisesta ja parhaasta asenteesta hyvinvointia ja yhteiskunnassa toimimista silmällä pitäen. Edellä mainittujen maahanmuuttajien psykososiaalista hyvinvointia vaarantavien tekijöiden ja haasteiden tiedostamisen, ymmärtämisen ja ennaltaehkäisemisen lisäksi olisi hyödyllistä miettiä myös uusia väyliä, miten psyykkistä hyvinvointia, kuuluvuuden tunnetta ja osallisuutta voisi lisätä.

OECD:n kansainvälisen aikuistutkimuksen Suomi-katsauksesta käy ilmi, että yli 40 prosentilla maahanmuuttajista on heikot perustaidot eli joko puutteelliset luku- tai numerotaidot. Suomen kantaväestössä vastaava prosentti on 11. Suomen systemaattinen kotouttamissuunnitelma, joka jokaiselle maahanmuuttajalle laaditaan, ei välttämättä huomioi riittävästi maahanmuuttajien monimuotoisia kehitystarpeita ja myös kielen opiskelua pitäisi lisätä entistä enemmän yhdistettynä ammattikoulutukseen ja työskentelyyn. (OECD 2015, 67, 70.) Suomessa kuten kaikissa muissakin OECD -tutkimuksiin osallistuvissa maissa luku- ja numerotaidot korreloivat työllistymisen todennäköisyyden ja palkkojen kanssa. Mitä korkeampi on koulutustaso, sitä korkeampi on työllisyysprosentti sekä maahanmuuttajien että kantaväestön osalta, mutta koulutukseen liittyvä työllisyysprosentin nousu ei ole maahanmuuttajien keskuudessa yhtä iso kuin kantaväestön kohdalla. Toisin sanoen koulutuksen lisääntyessä työllistyminen paranee, mutta kuilu kantaväestön ja maahanmuuttajien työllistymisprosenttien välillä kasvaa. (OECD 2015, 71.)

Luku- ja numerotaidot ovat yhteydessä myös tietotekniikkaa soveltaviin ongelmanratkaisutaitoihin. Tämän opinnäytetyön ja Osallisena verkossa -hankkeen osalta on ilmennyt, että Suomalaisessa yhteiskunnassa, joka on länsimaiselle yhteiskunnalle omaisesti digitalisoitunut ja jossa teknisten laitteiden käyttö on jatkuvassa nopeassa kehityksessä, laitteiden käytön opetus voisi olla merkittävässä roolissa integroitumisprosessissa sekä tärkeä osatekijä turvallisuuden lisäämisessä. Digitaalisten taitojen opettelu ja kehittäminen maahanmuuttajien keskuudessa voisi olla myös yksi tulevaisuuden suuntaviiva maahanmuuttajien syrjäytymisen estämisessä. Digitaalisten taitojen vahvistaminen parantaa maahanmuuttajien mahdollisuuksia yhteiskunnalliseen osallisuuteen ja vaikuttamiseen sekä edistää kotoutumista antamalla välineitä toimia modernissa normaalissa työ-, koulu- ja arkielämässä.

3.3 Monikulttuurinen sosiaalityö

Kun sosiaalityön asiakkaina on maahanmuuttajat, sitä voidaan kutsua monikulttuuriseksi sosiaalityöksi. Monikulttuurisen sosiaalityön piirteitä ovat kulttuuritietoinen työskentelyote, asiakkaiden kulttuuristen taustojen huomioiminen sekä muuton seurauksena kehittyneiden elämäntilanteiden ymmärtäminen. Monikulttuurisen sosiaalityön ohella käytetään myös käsitteitä etninen tai kulttuurisensitiivinen sosiaalityö tai vähemmistöjen kanssa tehtävä sosiaalityö. (Anis 2013, 147.) Sosiaalialalla tarvitaan monikulttuurista osaamista, sillä jokaisen ihmisen kuuluu tulla kohdelluksi yhdenvertaisesti ja se edellyttää myös erityistarpeiden, lähtökohtien sekä asioiden eri merkitysten huomioimista kulttuuritaustasta riippuen (Anis 2013, 148).

Kuvio 1: Kuusi monikulttuurisen sosiaalityön periaatetta (Anis 2013, 154-160)

Anis erottelee kuusi monikulttuurisen sosiaalityön näkökulmaa ja periaatetta, joita tulisi noudattaa ja huomioida maahanmuuttajien kanssa työskennellessä eettisyyttä silmällä pitäen (Kuvio 1). Sosiaalityöntekijälle kuuluu tehtävissään (asiakkaiden elämäntilanteiden arviointi ja päätöksenteko) valta, mutta maahanmuuttaja-asiakas ei välttämättä ymmärrä palvelujärjestelmän toimintaperiaatteita, sosiaalialan termejä tai päätösten perusteita ja on täten valtasuhteessa heikompi osapuoli. Asiakkaan tulkinnalle ei aina myöskään tehdä riittävästi tilaa. Lisäksi maahanmuuttajat ovat usein myös palveluista riippuvia kielitaidon, koulutus- ja työllisyysasemasta johtuen. Näin ollen hän voi kokea sosiaalityön yhteiskunnallisena vallankäyttönä. Välttääkseen niitä epäkohtia on aina kuultava asiakkaan oma näkemys tilanteestaan, perusteltava kaikki toiminta selkeästi ja neuvotella yhdessä. Asiakkaan tilanteen, etnisyyden, kulttuurin, asenteiden, perhesuhteiden ja kokemusten kokonaisvaltainen ymmärrys on taas edellytys oikeanlaisen tuen tarjoamiselle. On

ymmärrettävä vähemmistöjen kulttuurisia voimavaroja sekä erotettava asiakastilanteeseen vaikuttavat kulttuurisidonnaiset ja rakenteelliset tekijät yksilökohtaisista tekijöistä. (Anis 2013, 154-160.)

Kulttuuritietoisuus nousee vuorovaikutustilanteissa maahanmuuttajan kanssa tärkeään asemaan. Asiakkaan kulttuuriset merkitykset on otettava huomioon. Omat tavat ja arvot koetaan yleensä normaaleina ja sosiaalityöntekijöiden tulee olla tietoisia omasta kulttuuritaustastaan, arvoistaan ja oletuksistaan sekä arvioida niitä tarvittaessa kriittisesti niin, etteivät ne vaikuta asiakassuhteeseen tai työntekoon haitallisesti. On etsittävä sopivia vuorovaikutustapoja, tarkasteltava kulttuurillisia merkityksiä, tarjottava tukea sitä tarvitseville ja samalla varmistettava, ettei tukea myöskään jätettäisi tarjoamatta kulttuuritapoihin vetoamalla. (Anis 2013, 154-160.)

Palveluja tarjottaessa on huomioitava maahanmuuttajien kokemukset entisestä syrjinnästä, ennakkoluuloista, rasismista ja erilaisuudesta. Niihin liittyvät usein erilaiset haasteet ja saadut huonon kohtelun kokemukset voivat myös johtaa uusiin ongelmiin. On tärkeää antaa huonoa kohtelua kokeneiden tuoda oma tarinansa julki. Lisäksi on ymmärrettävä kotoutumis- ja sopeutumisprosessin vaikutus hyvinvointiin, sillä ne voivat aiheuttaa erilaisia jännitteitä ja ristiriitoja. Jännitteiden rakentava käsittely ja tarvittavan neuvon ja tuen tarjoaminen ennaltaehkäisee ristiriitojen kärjistymistä hyvinvoinnin kannalta haitallisiksi. Maahanmuuttajia koskevia erilaisia sosiaalisia, psyykkisiä ja terveydellisiä ongelmia voisikin yleisesti ehkäistä riittävillä kotoutumis- ja tukipalveluilla, ohjauksella ja neuvonnalla sekä kulttuurisensitiivisellä tuella. (Anis 2013, 154-160.)

4 Ryhmä ja ryhmädynamiikka

”Ryhmän merkitys riippu siitä, minkä merkityksen yksilö sille antaa.” (Niemistö 2012, 22.)

Ryhmässä on tiettyjä säännönmukaisuuksia ja sen rakennetekijöitä ovat ryhmän koko (tavallisesti noin 2-20 henkeä), tarkoitus, säännöt, vuorovaikutus, työnjako ja johtajuus. Ryhmässä tapahtuu sekä perustehtävän mukaista toimintaa että ryhmän jäsenten välillä tapahtuvia tiedostettuja tai tiedostamattomia tekoja, tunteita ja voimia, joista muodostuu ryhmän dynamiikka. Ihmiset, joita yhdistää vuorovaikutus ja tietty tavoite/tarkoitus, tuntevat kuuluvansa ryhmään myös kokoontumisten välillä. (Niemistö 2012, 16-17, 20.) Ryhmän koko vaikuttaa oleellisesti sen luonteeseen, esimerkiksi pienryhmässä on noin 5-12 henkilöä. Tärkeämpää on kuitenkin tarkastella ryhmän laatua, joka vaikuttaa ryhmän kiinteytymiseen tai hajoamiseen. Ryhmään tarvitaan riittävä määrä ihmisiä, jotta he muodostaisivat vuorovaikutteisen ryhmän. Pienryhmän vertailussa suurryhmään, joka on 20 henkilöä suurempi ryhmä, nousee ominaispiirteinä seile aktiivinen tasainen osallistuminen, persoonallisuus, paine yhdenmukaisuuteen ja kehitysmahdollisuus itsenäisyyteen, kun suurryhmässä

puolestaan laatuerona on passiivisuus ja epätasainen osallistuminen, yksilön tarpeiden hukkuminen, enemmän ristiriitoja ja polariteetteja, jotka johtuvat yksilön ja ryhmän tarpeiden kohtaamisesta. (Niemistö 2012, 57-59.)

Ryhmätilanteissa ryhmän jäsenet aktivoivat toistensa tiedostettuja ja tiedostamattomia tunteita ja ajatuksia. Ryhmäläiset ovat vuorovaikutuksessa ja vuorovaikutuksen osapuolet vaikuttavat toisiinsa, vastaessaan toistensa käyttäytymiseen oman tulkinnan mukaan eli he eivät vastaa toistensa tekoihin, vaan teolle antamiinsa merkityksiin. Yhden ryhmäkokoontumisen aikana saattaa ryhmässä olla useita episodeja (jäsentävät ajassa eteneviä tapoja ja vuorovaikutusta, kertovat ryhmän suhdejärjestelmästä ja kehityksestä) sekä useita teemoja (liittyy ryhmän dynamiikkaan ja piilotajuntaan, keskustelun aihe saattaa olla tietoisella tasolla yksi mutta viitata tiedostamattomalla tasolla johonkin muuhun) (Niemistö 2012, 18-20).

Jokaisella ryhmällä on oltava tarkoitus, joka ohjaa sen toimintaa ja kertoo siitä, miksi ryhmä on olemassa. Ryhmän toiminta heikkenee tai lakkaa, jos ryhmän toiminta ei ole tarkoituksen mukaista. Tarkoituksen mukainen ryhmätoiminta suuntautuu tavoitteeseen eli perustehtävään. Ryhmällä on myös kaksoistavoite, joka merkitsee ryhmän olemassaolon psykologista (yksilön itsetoteutus) ja sosiaalista perustetta (ryhmän itsetoteutus). Onnistunut ryhmätyöskentely edellyttää ryhmäläisten tietoisuutta perustehtävästä ja tavoitteesta. (Niemistö 2012, 34-37.) Ryhmän kokoontuminen enemmän kuin kerran viikossa, esimerkiksi 2-3 kertaa, tukee ryhmätoimintaan jatkuvuutta ja edellisen kerran teemoihin palaaminen on helpompaa. Terapia- ja ihmissuhderyhmissä ryhmän intensiivisyys eli riittävä kesto ja kokoontumiskertojen tiheys ovat tärkeässä asemassa ja nostavat esiin ryhmädynaamisia voimia. (Niemistö 2012, 53-54).

4.1 Ryhmän turvallisuus ja ryhmäprosessi

Ryhmän jäsenten sopimus ryhmään osallistumisesta sitoo kaikkia osapuolia toimintaan. Suljetuissa ryhmissä ei oteta käynnistymisen jälkeen uusia jäseniä ja kokoontumisten kesto ja tiheys on ennalta määrätty, jolloin ryhmään syntyy pysyvyyttä ja ryhmäkiinteyttä (Niemistö 2012, 37, 60-61).

Turvallisen ja mielekkään ryhmätoiminnan tärkeä ehto on ohjaajan ja jäsenten ajallisen täsmällisyyden noudattaminen. Aikarajasta lipsuminen ei ole suotavaa ohjaajan eikä jäsenten kohdalla, sillä se saattaa hajottaa ryhmää. Turvallisuudelle ja sitoutuneisuudelle luovat pohjan selkeistä rajoista sopiminen ja ryhmän jäsenten tietoisuus niistä rajoista, säännöllisyys sekä sama kokoontumispaikka. Rajoista eli pelisäännöistä sopiminen (poissaolot, vaitiolovelvollisuus ym) antaa ryhmälle mahdollisuuden toimia vapaammin perustehtävän mukaisesti. (Niemistö 2012, 52, 62, 81).

Niemistö määrittelee ryhmän prosessia ryhmän jatkuvana tapahtumisena ja muuttumisena, ryhmässä luotavana kokonaisuutena, joka muodostuu vuorovaikutus-, episodi- ja istuntoprosesseista. Ryhmän prosessin aikana ryhmä kehittyy ja ryhmä tavoittelee jotain. Kyseisessä maahanmuuttajaryhmässä tuloksellisuus liittyy jäsenten saamaan hyötyyn. Ryhmän ehdot ja ryhmäprosessi perustuvat lähtökijöihin (ryhmän tarkoitus ja perustehtävä, sosiaalinen ja fyysinen ympäristö, ryhmän koko ja jäsenet sekä valmiit sisäiset rakenteet), ryhmässä syntyviin ilmiöihin (normit ja roolit, johtajuus, motivaatio, kiinteys, osallistuminen) sekä tuloksiin (ryhmäkokemus, terapeuttisuus, jäsenten hyvinvointi, tyytyväisyys, tuottavuus) (Niemistö 2012, 20-21).

4.2 Ryhmän kehitys, vaiheet ja vaikutukset

Ryhmän ilmiöiden ymmärtämisessä tärkeä rooli on ryhmän kehitysvaiheilla, jotka juontavat juurensa Bruce Tuckmanin ryhmän kehitysmallista: ryhmän muodostusvaihe (forming), kuohuntavaihe (storming), yhdenmukaisuusvaihe (norming), toimiva ryhmä (performing) ja myöhemmin malliin lisätty lopetus (adjourning). Tämä malli ei kuitenkaan ole yleispätevä, sillä ryhmän kehitys on aina yksilöllistä ja riippuu ryhmän puitteista, kestosta, tarkoituksesta. Terapeuttisissa ryhmissä kehitystä on luonnehdittu Whitakerin kolmivaiheisen mallin avulla: alku-, keski- ja loppuvaihe (Niemistö 2012, 160-162, 166).

Ryhmän lopetuksessa reflektoidaan usein itseään sekä suunnitellaan tulevaisuutta. Tyypillisinä tunteita ovat kiitollisuus, kiintymys, eroahdistus, suru sekä tunne, että aikaa ei ole riittävästi. Nämä kertovat siitä, että ryhmä on ollut jäsenilleen tärkeä. Ryhmän keskenäisen sopimuksen ja rajojen on säilyttävä loppuun saakka, sillä ryhmä saattaa kollektiivisesti yrittää ns kypsymätöntä lopetusta (istunnon jatkuminen yli sovitun ajan, istunnon lopettaminen ennen sovittua aikaa, yritys siirtyä viiteelle). Viimeinen kerta on hyvä varata pelkästään lopetustyölle. (Niemistö 2012, 189-191.)

Jokainen yksilö vaikuttaa aina ryhmään ja ryhmällä on taas vaikutuksensa yksilöön. Ryhmään osallistuva yksilö kantaa mukanaan omaa sisäistä ryhmää eli aikeisemmin opittuja rooleja, suhdemalleja ja ryhmäkokemuksia, joita hän heijastaa ryhmätilanteisiin. Sisäisen ryhmän muuttuessa yksilön ryhmäkäyttäytymisensäkin muuttuu. Todellinen ryhmä, sen onnistumiset tai epäonnistumiset vaikuttavat taas yksilön elämän asenteeseen ja sisäistyvät henkilökohtaiseksi kokemukseksi. (Niemistö 2012, 50.)

Aikuisten välisissä vuorovaikutustilanteissa on ensin vahvemmin läsnä ”persoonattomat” sosiaaliset roolit ja vasta paremmin tutustuttuaan yksilöllisyys pääsee esiin (Niemistö 2012, 88). Yksilöllä on ikään kuin oma roolivarasto, josta roolit aktivoituvat tilanteen mukaan ja roolin ollessa aktiivinen yksilö samaistuu siihen eli kokee minä-elämystä, tunnetta, että on

juuri sellainen (Niemistö 2012, 94). Siihen, minkä roolin yksilö ottaa missäkin tilanteessa, vaikuttavat hänen henkilökohtaiset taipumuksensa sekä ulkopuolelta tulevat odotukset. Pysyvät ryhmäroolit kertovat yksilön tavasta asennoitua vuorovaikutukseen ja niitä tapoja voi luonnehtia reaktiiviseksi (yksilö vastaa omalla roolillaan toisten käyttäytymiseen tai tekemiseen, on myötäilevä) tai proaktiiviseksi (yksilö on oma-aloitteinen, itsenäinen, hänen toimintansa on hallittua). (Niemistö 2012, 107-108.)

Turvallinen ryhmä voi olla suoja yksilöllisessä kasvussa. Ryhmässä kohdataan valmiita jäsenten rooleja, omaksumia tavoja ja ryhmän sekä ympäröivän systeemin sääntöjä. Ryhmässä on kuitenkin mahdollista kehittää oma kulttuuri, joka määrittelee, mitä ryhmässä käsitellään ja miten. Se voi antaa tilaa uuden luomiselle, uskaltamiselle ja ongelmien kohtaamiselle – siksi turvallisuuden tunne ja yhteisesti määritetyt rajat ovat keskeisinä edellytyksinä rohkeutta vaativille teoille. (Niemistö 2012, 176.)

4.3 Ohjaajuus

”Et voi sytyttää muita, ellei sinussa itsessäsi ole kipinää (Vahala 2003, 75).”

Ryhmän ohjaaja johtaa ryhmän toimintaa ja auttaa ryhmää työskentelemään tavoitteen mukaisesti ohjaamalla keskustelua sekä teettämällä harjoituksia. Ohjaajan on tärkeä tiedostaa ja ymmärtää ryhmädynamiikkaa. (Niemistö 2012, 67.) Joka kerta ennen ryhmänohjausta ohjaaja joutuu huolehtimaan omasta virittäytymisestä, valppauden ja spontaanisuuden tilasta. Uuden ryhmän aloittaessa jäsenet ovat varuillaan ja ohjaajan tehtävänä on myös huolehtia jäsenten virittäytymisestä, liittymisestä ryhmätilanteeseen sekä rajojen sopimisesta. (Niemistö 2012, 79-80.)

Niemistö esittää ohjaajalle pohdittavaksi useita kysymyksiä ja päätöksiä, joita on tarpeen miettiä ryhmän toimivuuden ja ohjaajuuden tarkoituksenmukaisuuden kannalta. On merkityksellistä huomioida kohderyhmän henkilöt, joka vaikuttaa luonnollisesti toiminnan sisältöön. Ohjaamispäätöksiä tehtäessä on mietittävä jäsenten nykyistä tilaa ja toivottua tilannetta, jolloin varmistetaan, mitä halutaan saavuttaa ja jonka pohjalta voidaan myöhemmin arvioida ryhmätyön tehokkuutta. Ohjaajan on harkittava ryhmän perusrakenne (kuinka monta kertaa, kuinka usein ja kuinka kauan), toimintatapa ja mahdollinen vaikutus ulkopuoliselle henkilölle tai organisaatiolle. On päätettävä ryhmän rakenne ja huolehdittava ryhmän luottamuksellisuudesta, säännöistä ja normeista. Mahdollisimman perusteellinen suunnitelma luo vahvan pohjan itse työlle ja suunnitelmaa voi prosessin aikana tarkistaa sekä tarvittaessa muokata. Hyvän, tehokkaan ryhmätoiminnan edellytyksenä on jatkuva havainnointi sekä arviointi, ja keinot siihen (kyselylomakkeet, nauhoitukset) on päätettävä ennen ryhmän alkua. Jatkuva havainnointi antaa ohjaajalle arvokasta palautetta ohjaamisestaan, ryhmäkokonaisuudesta sekä sen yksittäisistä jäsenistään ja sen pohjalta

pystyy arvioimaan, eteneekö ryhmä toivotulla tavalla sekä muokkaamaan tarvittaessa ohjausta. Ryhmän arviointi prosessin päätyttyä kokoaa kokemuksen yhteen ja auttaa parantamaan ohjausta seuraavassa ryhmässä. Ohjaajan työskennellessä yksin on hyvä olla konsultoitava työnohjaaja tai muu henkilö, jonka kanssa pystyy käymään reflektointia keskustelua. Ohjaajan on sitouduttava ryhmään. (Niemistö 2012, 70-79.)

Aihetta, joka askarruttaa ryhmää, käsitetään ryhmän teemana. Ryhmän teemaan liittyy tunteita ja asiasisältöä, se voi olla avoin, peitetty tai symbolinen. Teema kertoo ohjaajalle myös ryhmän tilasta. Ryhmän passiivisuudesta, puheenaiheen vaihtamisesta, vitsailusta, kritiikistä, tyytymättömyydestä tai muista pyrkimyksistä, joilla ryhmä välttää perustehtävänsä toteuttamista, ilmenee ryhmän vastarinta. Ohjaajan osalta vastarinnan huomioiminen ja sen kohtaaminen ryhmässä on tärkeää, sillä se on aina jollain tavalla merkityksellinen ryhmän kehityksen kannalta. Ryhmän ohjaajan toiminnassa reaktiiviset ja proaktiiviset roolit ovat molemmat tärkeässä asemassa, sillä ohjaaja joutuu vastaamaan ryhmästä nouseviin tilanteisiin, mutta myös tekemään aloitteita. (Niemistö 2012, 108, 152, 158, 178-179.)

4.4 Monikulttuurinen ohjaus

Monikulttuurisella ohjauksella tarkoitetaan sellaista ohjaajan ja ohjattavan kohtaamista, jossa molemmat tulevat eri kulttuureista, ovat erilaisten etnisten ryhmien edustajia tai puhuvat äidinkielenään eri kieltä. Monikulttuurisella ohjauksella on tärkeä merkitys ja sillä voidaan edistää maahanmuuttajien kotoutumista huomattavasti. Siinä pyritään kohtaamaan ohjattava kulttuuritaustastaan huolimatta kokonaisuutena ihmisenä, huomioidessa kuitenkin mahdollisimman hyvin kulttuurieroista johtuvia haasteita ja jännitteitä. Kulttuuri, jossa olemme kasvaneet, vaikuttaa ihmisiin ja heidän maailmankatsomukseensa kokonaisvaltaisesti. Sen pohjalta nousee arvot, ajattelutavat sekä käyttäytymismallit. (Puukari & Korhonen 2013, 32-33, 36.)

Monikulttuurisessa ohjaustyössä on myös ymmärrettävä yhteisöllisten ja yksilökeskeisten kulttuurien ero. Yhteisöllisille kulttuureille on usein tyypillistä, että henkilökohtaisia ongelmia jaetaan vain läheisten kanssa ja omaa identiteettiä määritellään keskeisesti toisten yhteisöjäsenten kautta. Yksilöllisissä kulttuureissa koetaan usein luontevana keskustella ongelmista ammattiauttajien kanssa ja omaa itseään sekä persoonallista identiteettiään pidetään erillisenä yhteisöstä. Kulttuurien kohtaamisessa on kuitenkin myös muistettava, että jokaisella yksilöllä on oma käsityksensä kulttuuritaustastaan – on siis syytä varoa myös liiallisia yleistyksiä. (Puukari & Korhonen 2013, 37.)

Monikulttuurisen osaamisen keskiössä on ohjaajan ymmärrys itsestään, omasta elämänhistoriastaan ja kulttuuriympäristöstään. Monikulttuurinen ohjaus edellyttääkin matkaa omaan itseen, omaan kulttuuriin, sieltä takaisin toisten luo ja taas omaan itseen.

Vain hyvän itsetuntemuksen kautta on mahdollista oppia aidosti ymmärtämään ja arvostamaan erilaisuutta sekä muita kulttuureja. (Puukari & Korhonen 2013, 36.)

5 Luovat menetelmät

”Me emme lakkaa leikkimästä siksi, että vanhenemme, vaan me vanhenemme siksi, että lakkaamme leikkimästä (Vahala 2003, 72).”

Luovat menetelmät, taidelähtöiset menetelmät, ekspressiiviset menetelmät, toiminnalliset menetelmät – rakkaalla lapsella on monta nimeä. Lähtökohtaisesti ne kaikki tarkoittavat sitä samaa ja kietoutuvat yhteen, mutta otsikkona päätin subjektiivisesti käyttää luovia menetelmiä, sillä nimityksessä itsessään piilee se voima, mistä on pohjimmillaan kyse: luovuus. Luovuus kuuluu kaikille. Valmis rakenne, yksinkertaiset raamit auttavat prosessia eteenpäin ja rajat voivat jopa ylläpitää mielikuvitusta, mutta improvisaatio ja impulsseihin tarttuminen ovat luovan työskentelyn perusperiaatteita: „Luovassa prosessissa on ikään kuin älykkyyttä, johon voi luottaa, se tietää mihin pitää mennä (Tammi 2011, 51).“

Luovuus on voimavara joka löytyy jokaisesta ihmisestä. Sen avulla voi ratkaista ongelmia, löytää tasapainon ja rentoutua. (Ahonen 1997, 13.) Taiteen ja luovan toiminnan avulla ihminen voi oppia kuuntelemaan ja tulkitsemaan kehonsa kieltä ja mielikuviaan sekä siirtää sisäisen maailmansa ulkoiseksi. Sisäiset mielikuvat voidaan maalata paperille, soittaa, tanssia tai kirjoittaa – tehdä näkymättömistä tunteista, toiveista, peloista ja unelmista näkyviä. (Ahonen 1997, 65.) Taiteen tekeminen, kuunteleminen ja katseleminen herättää yleensä monenlaisia mielikuvia ja voi auttaa ihmistä kasvamaan ja eheytyään (Ahonen 1997, 17). Taide auttaa myös korjaamaan vääristyneitä mielikuvia tarjoamalla ihmiselle välineen asioiden tiedostamiseen (Ahonen 1997, 22). Taidetta tehdessä, esimerkiksi värejä ja muotoja paperille luodessa tai musisoidessa, ihminen voi käydä läpi itselleen tärkeitä tunteita sekä ilmaista jopa sellaisia asioita, joista ei ole aikaisemmin ollut tietoinen. Taiteen tekeminen tarjoaa tarvittaessa myös suojaa, symbolista etäisyyttä, joka on tärkeää varsinkin vaikeiden tai ahdistavien asioiden käsittelyssä. (Ahonen 1997, 15.) ”Taide ei ainoastaan kuvaa tunteita, maailmaa ja kokemuksia vaan myös luo niitä (Ahonen 1997, 77).”

Taiteella voi olla hoitavia vaikutuksia, sillä se tarjoaa välineen asioiden läpityöskentelyyn ja purkamiseen, vuorovaikutukseen, itsehoitoon. Taide toimii tunteiden tulkkina, sen kieli on sanatonta ja se voi olla sisällöltään abstraktia, mutta tunteenomaisesti se voi puhutella konkreettisemmin kuin sanat. Taiteen avulla voi oman tarinan kertomisen lisäksi myös löytää oman tarinansa, tunteensa, oman itsensä. Kaikki ihmiset osaavat tehdä taidetta, heille pitää vain antaa mahdollisuus. (Ahonen 1997, 13-14.) Taiteen tekemisessä on tärkeä uskaltaa, olla häiritsemättä itsekriittisyydestä tai pelosta joutua naurunalaiseksi (Ahonen 1997, 14). Jos saa mahdollisuuden ja uskaltaa, voi kokea onnistumisia ja siten parantaa itsetuntoaan (Ahonen

1997, 19). Kaikki tunteista lähtöisin olevat taiteen muodot mahdollistavat itsensä löytämisen prosessin. Sisäisten tunteiden ilmaisu tapahtuu ulkoisia muotoja luomalla, mutta luodut tuotokset tuottavat taas lisää sisäisiä tunteita. (Tammi 2011, 53.) Ajatukset ja tunteet eivät ole pelkästään verbaalisia, ne ovat taltioituneet aivoihin monella tavalla – ilmaisullisten keinojen avulla pääsee kommunikoimaan muistojen ja tarinoiden niiden puolten kanssa, jotka eivät välttämättä ole keskustelun kautta tavoitettavissa. (Malchiodi 2011, 27.)

Taiteellisen toiminnan tavoite ei ole arvostella tai asettaa luovuutta paremmuusjärjestykseen, vaan auttaa ihmisiä löytämään oma luovuuteensa ja hyödyntämään sitä omassa elämässään (Ahonen 1997, 19). Ihmismieli on kuin talo, jossa on eri kerroksia, kellari ja ullakko. Eri kerroksista olemme tietoisia, se on meille tuttua aluetta. Kellari ja ullako taas voivat olla sellaisia paikkoja, joissa emme ole koskaan käyneet ja joihin emme välttämättä uskalla yksin mennäkään. Usein kellarin tiedostamattomana pitämiseen kuuluu tiedostamattakin paljon psyykkistä energiaa, sillä puolustusmekanismit pitävät ovia kiinni. Jos sieltä pääsee vahingossa jotain ulkopuolelle, se voi aiheuttaa hämmennystä ja ahdistusta. Kun esimerkiksi terapiassa tehdään löytöretkiä siihen ns. kellarin, ihminen alkaa tiedostamaan niitä ongelmia ja ristiriitoja ja sitä kautta hän oppii tulemaan niiden kanssa toimeen. Ihminen oppii hallitsemaan omaa ahdistustaan eikä ahdistus silloin voi enää hallita ihmistä. Vastapainona ullakolta saattaa löytyä todellinen luovuuden varasto, joka ei useinkaan ole ihmisellä käytössä, mutta voisi olla. Sieltä löytyvää luovuutta voisi hyödyntää ongelmien ratkaisussa, itsensä toteuttamisessa ja omassa kasvussaan. Luova ihminen tiedostaa tajuntansa eri tasot eivätkä häntä enää estä ratkaisemattomat ristiriidat. (Ahonen 1997, 47-50.)

Malchiodi käyttää teksteissään ekspressiivisten eli ilmaisullisten menetelmien käsitettä. Ekspressiivisten menetelmien hyödyntäminen psykologian, psykiatrian, sosiaalityön, ohjauksen sekä lääketieteen alueilla on varsin uutta. Ilmaisulliset keinot kuten piirtäminen, rummuttelu, luova liike ja leikki antavat kaiken ikäisille ihmisille mahdollisuuden ilmaista ajatuksiaan ja tunteitaan sekä kommunikoida oleellisista asioista tavoilla, joihin pelkästään verbaalisilla menetelmällä ei pysty. (Malchiodi 2011, 19-20.) Ekspressiivisiä menetelmiä voidaan määritellä myös toiminnallisina menetelminä. Tanssi ja draama, taiteen ja musiikin tekeminen, leikki ja luova kirjoittaminen ovat osallistavia sekä vaativat yksilöltä aktiivista osallistumista. Kokemukset toiminnasta, tekemisestä ja luomisprosessista voivat lievittää emotionaalista stressiä, suunnata huomiota ja keskittymistä sekä voimauttaa yksilöitä. Toiminnalliset menetelmät ovat myös sensorisia eli toiminnassa hyödynnetään useita tai kaikkia aisteja, jolloin tietoisuus visuaalisista, kosketeltavista ja kuultavista havainnoista lisääntyy. (Malchiodi 2011, 29-30.) Toiminnassa ihminen harjoittaa vapauttaan valintoja tekemällä, ilmaisemalla itseään toimintojensa kautta ja luomalla sekä rakentamalla sitä kautta itseään lisää. Toiminta tapahtuu aina yhdessä toisten ihmisten kanssa, ihmisen koko olemassaolo on toimintaa ja vain

toiminnassa ihminen voi herätä tietoisuuteen sekä omasta että yhteisönsä ja yhteiskuntansa tilanteestaan. (Kurki 2011, 43-44.)

Ilmaisuterapian ja ilmaisullisten menetelmien piirteitä ovat asiakkaan aktiivinen osallistuminen, ilmaisu, mielikuvitus sekä mielen ja kehon yhteydet. Maalauksen, liikkeen tai runon kautta voi palata menneisyyden kokemuksiin ja sillä saattaa olla puhdistava vaikutus. Ekspressiivisten menetelmien mahdollisuudet ovat myös itseilmaisun sisäistämässä, itsetuntemuksen syventämisessä, muutoksen mahdollistamisessa jonka tuloksena voi ratkaista konfliktejä, tapahtua emotionaalista eheytymistä ja hyvinvoinnin tunteen vahvistumista. (Malchiodi 2011, 27-28.)

Ekspressiivisten menetelmien rajoitteita ovat muun muassa ennakkoluulot toimintaa kohtaan. Varsinkin aikuiset saattavat epäröidä koko toimintaan ryhtymistä uskoessaan, ettei heissä ole mitään luovaa tai he eivät osaa tuottaa taidetta. Myös ihmiset, joilla on mittava kokemus taiteesta, tanssista tai musiikista, saattavat kokea vaikeuksia heittäytyä toimintaan, pitäessään kiinni jo oppimistaan itseilmaisun säännöistä. Luovien menetelmien rajoitteita voivat olla myös ohjaajan halu tulkita asiakkaidensa töitä, asiakaslähtöisyyden puute ja asiakkaan yksilöllisten tarpeiden tai lähtökohtien huomioimatta jättäminen. (Malchiodi 2011, 31-32.)

Luoviin ja toiminnallisiin menetelmiin liittyy myös sosiokulttuurisen innostamisen käsite. Sosiokulttuurinen innostaminen on yhteisön kehittämistä, sellaista toimintatutkimusta, jossa ihmiset itse osallistuvat kaikkeen toimintaan ongelman määrittelystä ja tavoitteiden asettamisesta lopparviointiin saakka. Se on myös yksittäisen ihmisen kokemuksen kohtaamista. Innostamisen metodeja on monia, mutta oleellista on, että toiminta perustuu aina osallistavaan pedagogiikkaan. Täten kaikki metodit, joiden avulla ihmiset saadaan keskinäiseen vuorovaikutukseen, ovat sopivia, jos ne kohtaavat todellisuuden ja koskettavat arkipäivää eivätkä ole vaan ”hienoja menetelmiä”. Kaikessa innostamisen toiminnassa tähdätään ihmisten yhteisölliseen sitoutumiseen ja persoonallisten arvojen kehittymiseen ja toiminnalla on kolme ulottuvuutta: pedagoginen, sosiaalinen ja kulttuurinen. Pedagogisen eli kasvatuksellisen ulottuvuuden keskiössä on persoona ja pedagogisella toiminnalla tavoitellaan persoonallista kehittymistä, asennemuutoksia, kriittistä ajattelua, oman vastuun tiedostamista. Sosiaalinen ulottuvuus koskee ryhmää ja yhteisöä, ryhmään osallistumista ja yhteisöön integroitumista. Kulttuurinen ulottuvuus painottuu luovuuden ja monipuolisen ilmaisun kehittämiseen. (Kurki 2011, 49-50.)

Taidetyöskentelyä käytetään apuna kasvun tukemisessa, sen avulla käsitellään tiedostettuja ja tiedostamattomia tunteita sekä kokemuksia. Tärkeintä on tekemisen prosessi, luovuuden ja mielikuvituksen käyttäminen, ei tekemisen taito. Ekspressiivinen taidetyöskentely yhdistää eri

taiteenmuotoja, kuten kuvataidetta, kirjoittamista, musiikkia, tanssia ja draamaa eikä ohjaajan tarvitse olla taiteiden mestari, vaan ymmärtää, millaista luovuutta missäkin tilanteessa voitaisiin hyödyntää. Työskentelyssä ovat läsnä ihmisten kokemukset ja mielikuvitus, ilmaisu on ensisijaisesti kehollinen, mutta myös tunteista ja ajatuksista keskustelu on tärkeä osa työskentelyä. Ekspressiiviseen taidetyöskentelyyn kuuluu aina toimintaa, keskiössä on luovuus ja tekemisen prosessi. Tehtyjä tuotoksia ei kuulu tulkita tai selittää, sillä kukaan muu ei tiedä tuotoksen merkitystä paremmin kuin sen tekijä – sen sijaan saa kertoa oman mielipiteen toisen työstä. Edellytyksenä asiakkaan vapautumiseen prosessin aikana on hyväksyvä ja ymmärtäväinen ilmapiiri, ohjaajaan on pystyttävä luottamaan. (Tammi 2011, 49-50.)

Opinnäytetyöni painottuu kulttuurisensitiiviseen toimintaan ja ohjaukseen, joten sen osalta on tärkeää nostaa esille, että kaikki taide ja itseilmaisu on aina myös kulttuurisidonnaista. Eri kulttuurien rajapinnoilla toimiessa sekä ohjaajana toimintaa, tilanteita ja ihmisiä havainnoidessa on oltava tuplasti tietoisempi ja varovaisempi omien käsitysten ja ennakkoluulojen suhteen. Johtopäätöksiä ei kannata tehdä herkästi, sillä eri kulttuureissa eri asioilla, käyttäytymistavoilla, väreillä, liikkeillä, rytmeillä on hyvin erilaisia merkityksiä.

Sosiaalialalla käytettävien luovien menetelmien tavoitteet riippuvat asiakkaiden tarpeista ja työskentelyn tarkoituksesta. Niitä voivat olla muun muassa tutustuminen, luottamuksen rakentaminen, itsetuntemuksen vahvistaminen, syrjäytymisen ehkäiseminen ja osallistaminen (Linnossuo 2011, 9). Tähän opinnäytetyöhön on valikoitunut sellaisia menetelmiä, joiden vaikutus voisi olla voimauttavaa ja joita pystyy hyödyntämään ryhmätoiminnassa. Ryhmäteoreettiset tiedot yhdistettynä luovien menetelmien ominaisuuksiin tähtääkin voimauttavaan ryhmätoimintaan, voimaantumiseen sekä yksilön että koko ryhmän tasolla.

5.1 Elämänkaarityöskentely

Sosiaalialan työssä narratiiviset menetelmät eli elämänkaarikirjoittaminen ja oman elämänkulun ymmärtäminen luetaan luoviksi taide- ja kulttuurilähtöisiksi menetelmiksi. Elämäntarinan tutkiminen auttaa ymmärtämään ja jäsentämään omaa taustaa, kokemuksia ja elämän tapahtumia (Linnossuo 2011, 9).

Elämäntarinan perustan muodostaa ihmisen käsitys siitä, mikä elämässä on arvokasta. Elämää ohjaavia arvoja ei yleensä vaan omaksutaan eikä tietoisesti pohdita, mutta yllättävät tilanteet ja kriisit haastavat miettimään omia elämänarvoja uudesta näkökulmasta. (Linnossuo 2011, 10.) Muutto toiseen maahan ja siellä tapahtuva uuteen ympäristöön tutustuminen, sen omaksuminen ja kotoutuminen voi olla yllättävyydessään juuri sellainen kriisi, joka haastaa omaa käsitystä elämästä ja saa miettimään omia tavoitteita sekä elämänarvoja uudelleen.

Ihmisen elämänkaareen kuuluu jatkuva kehitys, jossa erilaiset kriisit ja vaiheet vievät kehitystä joko eteenpäin tai jättävät jonkin osa-alueen vajaaksi. Kehityste voidaan tarkastella kolmen periaatteen kautta: ihminen kulttuuriolentona, jonka kehitys kokonaisuudeksi tapahtuu vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa; ihminen biologisena ja psykologisena olentona, jolloin kehitys tapahtuu sisäisen aikataulun pohjalta, nopeutuessaan ja hidastuessaan ulkoisten virikkeiden vaikutuksesta; ihminen asioiden sisäistäjänä eli ulkoisten asioiden muuttuminen sisäisiksi käsitteiksi, ymmärrykseksi itsestä ja muista. (Linnossuo 2011, 13.)

Tämän opinnäytetyön yhtenä tuotoksena syntyvä ”Kirja itsestäni” on jokaiselle henkilökohtainen kirja, joka kuvaa ainakin heidän tekemää taidetta, mutta on paraimmillaan kooste jossa tulee näkyväksi oivalluksia, uusia näkökulmia. Pohjimmaisena ajatuksena on, että kirjan tekijä tulee näkyväksi sekä itselleen että halutessaan muille ja saa koko prosessista voimaa. Digikirjan ei ole tarkoitus olla tylsä velvoite, vaan ideana on pitää se mielekkäänä ja enemmänkin portfolio-tyyppisenä tuotoksena, jonka jokainen tekee itse itselleen ja joka kokoaa yhteen ryhmäprosessin tapahtumat sekä sen herättämät ajatukset yksilön näkökulmasta.

Voisi myös nähdä, että henkilökohtainen digitaalinen kirja on uudenlainen narratiivinen menetelmä. Narratiivisuus on tutkimuksellinen ja ammatillinen lähestymistapa, joka keskittyy ihmisten kertomuksiin (sanalliset, kirjalliset tai haastatteluissa tuotetut kertomukset) tiedon välittäjänä ja rakentajana. Se on asiakkaan identiteettityötä, jossa tuotetaan omaa elämäntarinaa ja tarkastellaan sitä, tuloksena eheämpi käsitys itsestään sekä elämäntarinnan lisääntyminen. Omista kokemuksista ja elämäntarinasta kertominen lisää ymmärrystä itsestään ja myös toisten ihmisten lähtökohdista. (Linnossuo 2011, 11-12.)

5.2 Musiikki

Musiikin käyttö asiakastyössä jakautuu kolmeen kategoriaan: musiikin kuuntelu, valmiin musiikin käyttö sekä musiikin luova prosessointi. Musiikin kuuntelu voi toimia oikotienä tunteiden ilmaisuun, antamalla välineenä turvallista etäisyyttä, mutta tuomalla kuitenkin esiin vaikeita tunteita. Musiikkia voi soittaa, laulaa tai lausua ja usein asiakkaan kokemusmaailmasta lähtevä tuo esiin kappaleisiin sisältyviä muistoja. Musiikkia voi myös säveltää, sanoittaa, sovittaa tai improvisoida ja sitä kautta ilmaista sellaisia tunteita, jotka ovat jopa tiedostamattomia. (Raivio 2003, 27-28.)

Sosiaalityön musiikillisten voimauttavien menetelmien ja musiikkiterapian vaikutusmahdollisuuksissa voi nähdä yhtäläisyyksiä. Musiikkiterapian tavoitteita ovat muun muassa itseluottamuksen vahvistuminen, omien voimavarojen löytäminen ja käyttöönotto, ahdistuksen ja masennuksen lieveneminen, kriisivaiheen yli selviytyminen, työ- ja

toimintakyvyn ylläpitäminen ja elämänlaadun paraneminen. Kaikki musiikkiterapian menetelmät eivät vaadi soitto- tai laulutaitoa eivätkä terapiakoulutusta ja ovatkin täten hyvin sovellettavissa myös sosiaalityössä. (Raivio 2003, 28.) Musiikin, erilaisten harjoitusten ja menetelmien avulla on mahdollista tunnistaa omia tunteita sekä niiden vaikutuksia omaan käyttäytymiseen ja löytää uusia tapoja ahdistuksen ja jännityksen purkamiseen. Musiikki parantaa keskittymiskykyä, vahvistaa ja rakentaa omaa minäkuva, tarjoaa onnistumisen kokemuksia, edistää sosiaalisia taitoja ja parantaa rakenteellisen toiminnan kautta elämän hallinnan taitoja. (Raivio 2003, 31-32.)

Musiikki on auditiivinen mielikuva, tunteiden tulkki. Improvisaation ja soittamisen avulla on mahdollista tuoda esiin omia mielikuvia äänen avulla. Musiikkia voi tuntea kehossa erilaisina fyysisinä tuntemuksina, jännityksen pidättämisenä ja kiihtymisenä sekä purkautumisena ja rentoutumisena. Vaikka musiikin sisältö on abstraktia, se voi kuulijoilleen olla täysin konkreettista, herättäen mielikuvia jotka mahdollisesti liittyy omaan elämäänsä. Sen rytmi, melodia ja harmonia vaikuttaa terapeuttisesti, stimuloiden kehon rytmisiä systeemejä, verenkiertoa, hengitystä ja sykettä. (Ahonen 1997, 82-84.)

5.3 Kuvataide

Taiteellinen itseilmaisu on keino selviytyä stressistä, ratkaista konfliktejä, saada oivalluksia, vähentää ongelmallisia käytösmalleja ja lisätä hyvinvoinnin tunnetta. Taideilmaisu on myös yksi mahdollinen tapa työstää kokemuksia, joita on vaikea verbalisoida. (Malchiodi 2011, 39.)

Monet ihmiset uskovat, etteivät he osaa piirtää ja että piirtäminen on taito, joka onnistuu vain ns lahjakkailta. Todellisuudessa kaikilla ihmiset osaavat piirtää, kunnes heille opetetaan, että he eivät osaa. Kuvan tekeminen on yhtä yleismaailmallinen kyky kuin kirjoittamaan oppiminenkin. Kuvataiteen avulla, omia tunteitaan väreillä ja muodoilla ilmaisemalla, voi löytää yhteyden itseensä ja keskittyä omiin ajatuksiinsa. (Ahonen 1997, 77-78.)

6 Digitaaliset taidot

Opinnäytetyössäni on sekä Osallisena verkossa -hankkeen että innovatiivisuuden osalta tärkeässä osaroolissa myös digitaaliset taidot ja niiden kehittäminen. Digitalisaatio ja digitaalisten laitteiden käyttäminen ovat ihmisten arkielämässä läsnä vahvemmin kuin koskaan aikaisemmin ja siksi myös digitaaliset taidot ovat nousseet edellytykseksi yhteiskunnalliseen osallisuuteen. Digitalisaatio on digitaalista toimintatapojen uusiutumista, joka pitää sisällään erilaisten prosessien digitalisoitumista sekä palvelujen sähköistämistä (Tenhunen 2015). Digitalisaatiota nähdään myös kulttuurimuutoksena, johon yleisesti ottaen kuluttajat ovat valmiita ja johon tekniikkaa on saatavilla, mutta rakennemuutos yritysten ja julkisen sektorin palveluissa on hidas. Silti sitä nähdän hyvänä ja tarpeellisena asiana, joka tuo Suomeen

enemmän kansainvälistä liiketoimintaa, työpaikkoja, uusia ammatteja vanhojen sijalle ja vähemmän ruuhkia sekä paikkariippuvuutta. (Tolvanen 2016.)

Digitalisaatio sekä siihen liittyvät kokeilut ovat mukana myös 2025 -hallitusohjelmassa. Hallituskauden tavoitteita ovat käyttäjälähtöisten, tuloksellisuutta ja tuottavuutta nostavien yhden luukun digitaalisten palvelujen kehittäminen – tämän toteutumisen edellytyksenä on myös määrätietoinen muutosjohtaminen. Tarkoitus on, että kansalaisten arkea, yritystoimintaa ja investointeja, maataloutta, rakentamista sekä tervettä kilpailua ja vapaaehtoistoimintaa helpotettaisiin hallinnollista taakkaa ja sääntelyä keventämällä sekä lupaprosesseja sujuvammaksi muuttamalla. Sitä aiotaan toteuttaa viiden digitalisaatiota tukevan kärkihankkeen avulla. Ensinnäkin tähdätään julkisten palvelujen digitalisoimiseen ja julkisten palvelujen digitalisoitumiseen sitouttamiseen, tavoitteena muun muassa yhden luukun toimintamalli. Lisäksi halutaan panostaa digitaalisen liiketoiminnan kasvuympäristöön, joka edesauttaisi uusien liiketoimintamallien syntymistä. Pyritään säädösten ja turhien normien purkamiseen, jolla mahdollistetaan helpompi markkinoillepääsy sekä parannetaan kilpailukykyä. Korostetaan kokeiluhaluutta ottamalla käyttöön kokeilukulttuuri, joka tähtää innovatiivisiin ratkaisuihin, omatoimijuuden ja yrittäjyyden vahvistamiseen. Viidennen kärkihankkeen avulla pyritään johtamisen ja toimeenpanon kehittämiseen sovittamalla yhteen valtioneuvoston sekä valtiorhallinnon johtamisprosessit strategisen hallitustyöskentelyn kanssa. (Valtioneuvosto 2016.)

Omassa opinnäytetyössäni digitaalisten taitojen merkitys korostui varsinkin hankkeen osalta. Käytimme toiminnallisessa osuudessa Papuria, joka on Papunet.net -sivuston ylläpitämä verkkokirjatyökalu. Se on erittäin helppokäyttöinen ja soveltui siitä syystä digitaalisen kirjan tekemiseen alkeistason kieliryhmän kanssa hyvin. Papurin avulla pystyy siis tekemään digitaalisia kirjoja, joissa voi käyttää tekstiä, kuvia, videoita tai äänitiedostoja. Sitä voi hyödyntää omien tarinoiden luomisessa, mutta myös esimerkiksi selkokielisten tietokirjojen, toimintaohjeiden tai valokuvalbumeita tekemisessä. Verkkokirjaan voi ladata kuvia joko omalta koneelta tai käyttää Papunetin kuvapankin kuvia (pankissa yli 26 000 kuvaa). Digikirjan tekijä voi myös vaikuttaa siihen, minkälaisia elementtejä kirjansa tai tuotoksensa sivuilla käytetään tai miten ne sijoitetaan. Digitaalisia tuotoksia pystyy jakamaan verkossa sähköpostitse, Facebookissa tai omilla verkkosivuilla, mutta myös tallentamaan PDF-muotoisena tai taulostaa(Papunet 2016.)

7 Ryhmätoiminnan suunnitelma ja toteutus

Alkuperäisen suunnitelman mukaan ryhmätoiminnassa oli kyseessä säännöllinen määräaikainen ryhmäprosessi kymmenelle henkilölle, kaksi kertaa viikossa, kaksi tuntia kerrallaan. Alunperin oli suunniteltu kahdeksan kertaa, mutta yksi niistä peruuntui sairastumisen vuoksi ja toisen peruinme suunnitellessamme toimintaani ja työmäärääni hankkeen työntekijöiden kanssa.

Toteutuneita ryhmäkertoja oli siis yhteensä kuusi. Niiden lisäksi osallistuin ja esiinnyin oppinäytetyöni kanssa kahdessa Luksian järjestämässä seminaarissa: Osallisena verkossa -seminaari 20.9.2016 ja IDEAL (Integrating Digital Education in Adult Literacy) -seminaari 14.10.2016.

Tavoitteena oli muun muassa käyttää ohjaajana kaikkea oppimaani sekä soveltaa rohkeasti erilaisia draamallisia/kuvataiteellisia/musiikillisia terapeuttisia menetelmiä, joista rakennan kokonaisuuden. Tarkoituksena oli luoda mukava ja turvallinen ryhmä, josta saa voimaa, jossa ilmapiiri on kunnioittava ja jossa pääsee käsittelemään erilaisia ajankohtaisia itselleen tärkeitä aiheita (kuitenkin yleisemmällä tasolla, esimerkiksi oma elämänkaari ja tulevaisuuden tavoitteet). Jokaisella kerralla oli tarkoitus tehdä jonkunlainen tuotos (maalaukset, veistokset, improvisoitu musiikki tai muu vastaava), jonka tallentaisimme jossain muodossa digitaalisia laitteita hyödyntäen. Suunnittelin, että ryhmätoiminnan lopussa voisi olla yksi toimintakerta, jossa jokainen pääsee tekemään tallenteistaan digitaalisen kirjan omasta itsestään „Kirja itsestäni“. Ajattelin mahdollisesti jättäväni joka kerralla aikaa ryhmän jäsenille kirjata ajatuksiaan sekä kirjoittaa vapaamuotoista tekstiä, joiden pohjalta lopussa kirjan voisi kasata. Digitaalisen kirjan tarkoituksena olisi ja digitaalisten välineiden hyödyntäminen on tärkeä yhtymäkohta Osallisena verkossa -hankkeeseen ja sen tavoitteisiin. Digikirjatyökaluna oli tarkoitus käyttää Papuria sen helppouden vuoksi. Itse ajattelin myös tekeväni ryhmätoiminnasta oman digitaalisen kirjani, jossa voisin reflektoida ja pohtia toimintaa eri näkökulmista.

Suurin osa suunnitelmistani ja tavoitteistani toteutuivat, joskin poikkeuksia suunnitelmiin sekä pieniä muokkauksia tuli matkan varrella tehtyä. Pääsin kokeilemaan erilaisia luovia menetelmiä joista olin itse kiinnostunut, mutta ryhmän ensitapaamisen jälkeen sovelsin niitä mahdollisimman sopiviksi kyseisen asiakasryhmän erityistarpeita ajatellen. Toiminnan alkaessa minulle tuli aika isona yllätyksenä ryhmän kielitaso – he olivat kyllä erittäin motivoituneita suomen kielen opiskelijoita ja yrittivät aina parhaansa mukaan, mutta jouduin heti miettimään ohjeistukseni ja jotkut harjoituksista uusiksi. Emme voineet esimerkiksi pohtia syvällisiä asioita suomeksi enkä myöskään kokenut enää ryhmää palvelevana pyytää heitä jokaisella kerralla kirjaamaan omia ajatuksiaan, sillä he halusivat tehdä kaiken suomeksi eikä omien tuntemusten pohtiminen kielellä jota ei vielä hallitse palvele sillä tavoin kuin sen tarkoitus olisi. Ryhmässä oli kuitenkin todella hyvä henki ja kaikille tarjoutui mahdollisuuksia itselleen tärkeiden asioiden käsittelyyn ja esille tuomiseen. Onneksi minulla oli entuudestaan kokemusta selkokielen käytöstä joten en myöskään kokenut oloani ohjaajana avuttomaksi. Teimme joka kerralla erilaisia taiteellisia tuotoksia, jotkut ryhmäläisistä tallensivat ne älypuhelimilla kuvia ottamalla aina saman tien ja jotkut ottivat kuvia digikirjaa varten vasta digikirjatyöpaja -kerralla. Lopuksi teimme yhdessä digikirjoja, jokainen itsestään, ja viimeisellä kerralla juhlimme hienoa projektia sekä katsoimme yhdessä paria digikirjaa.

7.1 Ryhmän toimintaperiaatteet

Ryhmässämme oli ryhmän turvallisuuden ja luottamuksellisen kannalta luotu tietyt säännöt, joita kävimme läpi heti ensimmäisellä kerralla. Niihin oli aina mahdollista tarvittaessa palata, niitä oli vapaus muokata ryhmää mahdollisimman hyvin palveleviksi. Ohjaajana koen, että yhteisten pelisääntöjen olemassaolo on ryhmätoiminnan tukipilari sekä varmistan lähes poikkeuksetta, että ryhmällä olisi ryhmäsopimus. Se antaa sekä velvollisuuksia ja saa jäsenet sitoutumaan ryhmään että myös vapauksia ja tiedon, että ryhmässä on turvallista olla oma itsensä. Säännöt ovat tärkeitä myös mahdollisia konflikteja ratkaistaessa – aina on mahdollista tarkistaa, mitä on alunperin sovittu. Sopimus siis toisaalta luo raamit toiminnalle ja tarjoaa toisaalta vapauden irtautua omista raameistaan.

Sääntöjämme olivat:

- *Osallistuminen kaikkeen toimintaan on vapaaehtoista.*
- *Oman voinnin mukaan saa päätellä, ei tarvitse suorittaa.*
- *Saa toimia ja tehdä, mutta on myös lupa kuunnella, olla hiljaa ja seurata sivusta.*
- *Jokainen saa itse vetää rajat siihen, mistä kertoo ja minkä verran.*
- *Hyväksyvä ja kunnioittava ilmapiiri.*
- *Sitoutuminen on tärkeää, jokaisen on pyrittävä olemaan mukana alusta loppuun saakka.*
- *Ryhmä on luottamuksellinen eli kaikki keskenämme jaetut tarinat, ryhmässä puhutut ja ryhmän sisäiset asiat jäävät tähän ryhmään eikä niistä kerrota ulkopuolisille.*
- *Tehtyjen töiden dokumentointi (suosittelen kovasti, että jokainen ottaisi puhelimellaan kuvia töistään tai tarvittaessa voin ottaa kameralla.*
- *Sovitetaan työskentelytavoista ja aikatauluista.*
- *Yksi puhuu kerrallaan.*
- *Jokainen päättää itse mitä tekee tekemälleen työlle.*
- *Aina kerrottava alussa, mitä tulemme tekemään ja mitkä ovat suunnitelmat ja aikataulut.*

Ryhmä hyväksyi säännöt mielellään ja ymmärsi, miksi ne ovat tarpeen. Jäsenet nyökkäilivät myönteisesti kun kerroin, että tämä ryhmä on luottamuksellinen ja että tässä tilassa jaetut tarinat jäävät tähän tilaan, tämän ryhmän kesken. Säännöt kuten yksi puhuu kerrallaan ja ryhmässä on hyväksyvä ja kunnioittava ilmapiiri ovat usein aivan perusasioita – sillä tavalla ainakin ajatellaan. Todellisuudessa nekin on erittäin hyvä sanoa ääneen, sillä ääneen sanottuna sääntö on ikään kuin hiljainen sopimus, joka sisäistetään ja tiedostetaan aivan eri

tavoin. Päälle puhumista vuorottelun sijaan tai tuomitsemista sekä arvostelua hyväksymisen sijaan tapahtuu paljon useammin kuin kukaan ikinä huomaakaan, siksi on tärkeää alleviivata näinkin ”perusasioita”.

Ohjaajana koin sääntöjen osalta vähän haastetta siinä, että vaikka säännöt hyväksyttiin mielellään ja niistä pidettiin hyvin kiinni, ne olivat vähän ”ylhäältä annettuja”. Yleensä pyrin aina siihen, että jokainen ryhmä mitä ikinä ohjaakaan luo itse omat sääntönsä sillä jokainen ryhmä on uniikki. Ryhmässä on aina oma dynamiikkansa ja henkilökemiansa, luotan vahvasti ryhmä taitoon tuoda esille itselleen tärkeät kohdat turvallisen ja luottamuksellisen ilmapiirin luomista varten. Ideaalitulanteessa ohjaaja tarvittaessa vain ohjaa, mutta ryhmä tuottaa sisällön (paitsi jos kyseessä on jotkut erityissäännöt jotka ovat ohjaamisen kannalta ehdottoman tarpeellisia tai säännöt jotka koskevat tulevaa asiiasältöä josta ryhmä ei voi vielä olla tietoinen; silloin ohjaajakin voisi tietysti sääntöjä tuottaa). Tämän ryhmän osalta sääntöjen oli pakko olla minun kertomia, sillä oma-aloitteisuustaso oli aika alhainen. Ryhmä oli oma-aloitteinen sen jälkeen, kun kerroin selkeästi ja tarkkaan, mitä piti tehdä – improvisaatiotaitoa ja oma-aloitteisuutta siis esiintyi jonkun yksityiskohtaisen tehtävän puitteissa. Sääntöjen ja sopimuksen osalta taas ryhmä luotti täysin minuun. Vaikka iso luotto ohjaajaan kuuluukin ryhmäteorioiden mukaan ryhmän aloitusvaiheeseen, uskon kielimuurin heikentävän ryhmän osallisuuden potentiaalia.

Seuraavaksi kuvaan jokaisen ryhmätapaamiskerran suunniteltua sisältöä ja toteutunutta sisältöä. Lisäksi pyrin pohtimaan jokaisen kerran yhteydessä, mikä meni hyvin, mikä olisi mahdollisesti voinut mennä paremmin ja mitä voisi vielä kehittää.

7.2 Tutustumista ja virittäytymistä

Ensimmäinen kokoontuminen toteutui suunnitellusti 8.8.2016. Suunnitelmana (Liite 4) oli pääsijaisesti keskittyä ryhmäytymiseen, tutustumiseen, toimintaan ja seuraaviin kertoihin virittäytymiseen, tehdä ryhmäsopimus sekä keskustella siitä, mitä projekti tarkoittaa ja mitä tullaan tekemään.

Suunnitelma toteutui aika hyvin, muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta. Menin ajoissa paikalle ja minulle oli koko ryhmän ajaksi varattu yksi luokka käyttöön, jossa oli valoisaa ja mukavaa. Järjestelin ensimmäisenä pöydät seinien viereen ja tuolit tilan keskelle ympyrään. Laitoin piirtelypaperit valmiiksi pöytiin. Aloitimme vähän myöhässä, sillä tämä oli kaikille ensimmäinen päivä uudessa talossa. Teimme heti alkuun tutustumisharjoituksen joka oli selkeästi ryhmäläisille uudenlainen tapa toimia, samoin kuin piirissä istuminen. He lähtivät silti mukaan ja keskustelivat miten pystyivät. Kommunikaatio oli hiukan haastavaa, sekä ohjaajan ja ryhmän välillä että ryhmäläisillä keskenään. Harjoituksen lopussa istuimme piiriin ja ohjeistin ryhmäläisiä, että mennään vuorotellen ja se, jonka vuoro on, ei kerro itsestään,

vaan muut (ne, joiden kanssa hän keskusteli parikeskusteluissa) kertovat hänestä ja hän saa halutessaan korjata tai täydentää. Tämä meni ihan kivasti, mutta kielimuuri sekä fakta, että jotkut heistä olivat jo keskenään kavereita tai entuudestaan tuttuja, aiheutti sen, että kaikki kertoivat kaikista. En kuitenkaan mennyt kovin paljon keskeyttämään, kunhan kuultiin jokaisesta jotain liittyen niihin puheenaiheisiin mistä parikeskusteluissa oli kyse.

Seuraavaksi kävin ryhmän kanssa läpi ryhmäsopimusta. Kuten aikaisemmin totesin, ideaalitulanteessa olisi hyvä, jos ryhmä tuottaisi itse sääntönsä, mutta tämä ei ihan onnistunut joten ehdotin itse sääntöjä jotka koin ryhmän kannalta oleellisina. Vaikutti siltä, että luottamuksellisuuden ääneen sanominen oli ryhmäläisille jotenkin tärkeää. Aistin, että se, että ääneen on sanottu, että kaikki mitä tässä luokassa tapahtuu ja mitä täällä kerrotaan, jää tänne, oli jotenkin helpottavaa tai vapauttavaa. Vapaaehtoisen osallistumisen periaate vaikutti olevan yllättävää ja hienoa. Se ei välttämättä johda siihen, että kukaan jäisi oikeasti jostain harjoituksesta sivuun, vaan siihen, että kaikkien harjoitusten tekeminen on ikään kuin jokaisen tietoisesti tehty valinta ja siihen ollaan enemmän sitouduttu. Samalla tieto siitä, että saa jättää tekemättä, tuo helpotusta. Kukaan ei vaadi mitään.

Olisin suunnitellut näyttäväni ja kertovani ryhmäläisille Papurista, mutta tämä ei onnistunut, sillä minulla ei ollut siihen laitteita. Luksia oli vähän aikaa sitten muuttanut uusiin toimitiloihin eikä meillä ollut tietokoneita vielä käytössämme. Yritin selittää, että jokainen tekee itsestään sähköisen kirjan ja tämän takia olisikin hyvä, että omista kuvistaan tai tuotoksistaan otettaisiin kuvia. En tosin ollut ihan varma, minkä verran he ymmärsivät.

Sen jälkeen siirryimme musiikkipiirustus -harjoitukseen. Selitin, että soitan kuusi kappaletta ja jokaista kappaletta kohtaan oli yksi paperiruutu. Kappaleen soidessaan jokaisella olisi vapaus piirtää mitä haluaa, antaa ajatusten lentää. Kerroin, että kenenkään ei tarvitse osata piirtää hienosti, voi piirtää mitä vaan. Kun kappale loppuu ja sanon „stop“, piirtely lopetetaan ja siirrytään seuraavaan ruutuun kun seuraava kappale alkaa. Tämä harjoitus meni hyvin, ohjeet oli ymmärretty kohtalaisen hyvin ja vaikutti ainakin siltä, että ryhmäläiset nauttivat piirtelystä. Piirrustuksissa esiintyviä aiheita olivat koti ja kotimaa, oma kulttuuri, luonto, rakkaus, parisuhde, kaupunki, sää, erilaiset piirrettyjen hahmot ym. Lopussa kävimme palautepiirin, jossa jokainen näytti kuvaansa ja kertoi mitä siinä oli, muut saivat kommentoida jos heräsi ajatuksia (ei kuitenkaan arvostella) jonka jälkeen kiitettiin nimellisesti jokaista, joka oli kuvaansa näyttänyt. Luulen, että tämä antoi mahdollisuuden tulla eri tavalla näkyväksi.

Viimeisenä levitin lattialle kuvakortit, joista jokainen valitsi yhden joka kuvastaisi tätä päivää. Se ei oikein mennyt ohjeiden mukaisesti. Valittiin kortteja, jotka kuvastivat kotimaata, itseään tms. Annoin silti jokaisen kertoa ajatuksistaan, olisi ne mitä tahansa ja

kyselin sitten erikseen, mitä he olivat mieltä kyseisestä kerrasta. Palaute oli pelkästään „kaikki hyvin“ – epäilen, oliko se ihan oikeasti näin, mutta tämän tyyppisiä palautepulsseja tulee aina tyyppillisesti vastaan maahanmuuttajatyössä. Monesti nousi esille, että musiikkiharjoituksen aikana oli kivaa, sillä ajatukset keskittyivät vaan musiikkiin ja piirtämiseen, tämä tuntui rentouttavalta.

Pohdin ensimmäisen kerran loputtua, minkä verran kielitaso palvelee jos kyseessä on voimauttava toiminta ja minkä verran kielimuuri tulee muokkaamaan tulevien toimintakertojen sisältöä. Kielellinen aspekti oli siis ehdottomasti haaste. En kuitenkaan kokenut tätä epäonnistumisena, vaan mahdollisuutena ottaa haaste vastaan, sopeutua ja muokata suunnitelmiani. Käytin sekä suomea että englantia ohjeita antaessani, usein kerroin molemmilla kielillä. Painotin myös ryhmälle, että tässä projektissa päärooli ei ole suomen kielellä eikä varsinkaan kielipilla, vaan sillä, mitä tulemme oppimaan itsestämme – ajattelin, että näin saisimme kaikki tästä projektista eniten hyötyä. Asiakasryhmä itsessään oli tosi tuttua eikä minulla ollut mitään monikulttuurisuuteen liittyviä yllätyksiä, tunsin olevani „kotonani“.

7.3 Voimaesine ja oma kulttuuri

Toinen ryhmäkerta toteutui 10.8.2016. Keskeisinä teemoina olivat voimaesine ja oma kulttuuri, kotimaa. Ennen toista ryhmätapaamista olin taas paikalla ajoissa ja tapasin hankkeen työntekijät kesän tauon jälkeen. Keskustelimme siitä, miten ensimmäinen kerta oli mennyt, mitä mahdollisia tarvikkeita seuraavia kertoja varten tarvitsen ja miten ne hankitaan sekä keskustelimme myös syksyn seminaareista (20.9.2016 Osallisena verkossa -seminaari ja 14.10.2016 IDEAL -seminaari) sekä osuudestani niissä. Kun ryhmä tuli paikalle, toiminta meni suunnitelman (Liite 5) mukaisesti, paitsi että en vielä onnistunut Papuriin tutustuttamisessa. Meillä ei vielä ollut tietotekniikka käytössämme. Siitä ei toisaalta myöskään ollut haittaa.

Yllätykseni olin saanut itselleni tälle kerralle ja kaikille seuraavillekin tapaamisille avustajan, joka toimi Luksiassa projektini aikana harjoittelijana. Se helpotti työtaakkaani valmistelevien tehtävien osalta. Hän sai samalla halutessaan mahdollisuuden osallistua myös ryhmän toimintaan. Suunnitellusti kävimme uudelleen ryhmän sääntöjä läpi, leikimme hämähäkki -leikin joka oli ryhmäläisistä hauskaa. Huomasin ilokseni, että muistin jo melkein kaikkien nimet.

Taikinamuovailu ja sormimaalailu menivät hyvin. Ryhmässä ehkä esiintyi jonkin verran skeptisyyttä kun annoin ohjeet, mutta harjoituksen alkaessa kaikki olivatkin hyvin keskittyneitä ja panostivat töihinsä.. Varsinkin sormimaalailu vaikutti yhdeltä onnistuneimmalta harjoitukselta. Ryhmä tuotti vakuuttavia teoksia ja vaikka alkureaktio oli

hämmäntynyt ja yllättynyt, he kaikki jotenkin uppoutuivat työskentelyyn. Molempien harjoitusten jälkeen kävimme pienen kierroksen jossa jokainen pääsi esittämään työnsä. Sormimaalauksia läpi käydessämme ohjeistin, että nyt jokainen pääsee kertomaan ja esittelemään oman kuvansa ja koska aikaisemmin oli havaittavissa pientä keskeyttämistä ryhmäläisten kesken, alleviivasin, että jokainen puhuu itse omasta kuvastaan ja juuri sitä mitä haluaa, muut kuuntelee ja kunnioittaa. Tällä kertaa piiri toimikin erittäin hyvin. Ei menty järjestyksessä, vaan jokainen teki itse aloitteen kun oli valmiina ja edellinen oli lopettanut. Se, jonka vuoro oli, laittoi teoksensa piirin keskelle. Ilmapiiri oli kunnioittava. Olin jopa itsekin yllättynyt, miten tärkeitä asioita kuvat edustivat. Kahdessa kuvassa oli maalattu lapsuusmuisto kotimaasta, sen maisemista. Yhdessä kuvassa oli maalattu vanhemmat ja lapsuudenkoti, jossa ei oltu käyty vuosikymmeniin. Oli maalattu kotimaassa eläviä perheenjäseniä joita on ikävä, kotimaan lippuja, muistoja isovanhempien kodista, lapsuuden koulupihasta. Tunsin oloni ohjaajana kovin kiitolliseksi, että he kokivat ryhmän sen verran luottamuksellisena ja ehe kokivat myös hyvin tärkeänä, että pääsivät kertomaan minulle, mitä ovat maallaneet.

Piirin loputtua olimmekin kuulleet tärkeitä ihmisistä, esineistä, paikoista, maista, kulttuureista ja maisemista. Koska en voi tietää, mitä ryhmäläisten päässä liikkuu, en voi varmana kertoa, mitä he ajattelivat. Voin vaan kertoa, minkälainen ilmapiiri oli. Kysyin myös avointa palautetta, että miten ryhmäläiset pitivät tästä kerrasta ja kaikki sanoivat taas, että kaikki hyvin. Tämä on tietenkin sellaista mustavalkoista palautetta eikä yleisissä ryhmätilanteissa avoimeen kysymykseen kovin paljon muita vastauksia saakaan. Sanottiin myös, että oli erittäin kivaa ja erilaista, tuntui että ei ikään kuin olisi koulussa. Oli rauhallista ja moni sanoi myös, että oli ollut harjoitusten aikana hyvin keskittynyt. Lopetuksena sanoin vielä kiitokseni ja ohjeistin jokaista lähettämään minulle maanantaihin mennessä yhden kappaleen. Selitin, että tulemme tekemään elämänkaarityöskentelyä ja töitä esitellessämme soitamme niitä kappaleita taustaksi jokaisen kohdalla. Kaikki sanoivat ymmärtävänsä ohjeet.

7.4 Musiikkia, rummuttelua ja improvisointia

15.8.2016 suunniteltu ryhmäkerta peruuntui sairastumisen vuoksi ja suunnittelin ryhmäkertojen järjestyksen uusiksi. Siitä ilmoitin ajoissa sekä ryhmälle että Luksiaan. Pidimme seuraavan kerran 17.8.2016. Tarkoituksena oli eläytyä musiikin maailmaan, tutustuttaa ryhmää rumpuihin, rytmisoittimiin ja improvisoida yhdessä.

Tämäkin ohjauskerta meni hyvin suunnitelmien (Liite 6) mukaisesti, paitsi että emme tehneet vielä elämänkaarikollaaseja emmekä täten kunnelleet jokaisen tärkeitä kappaleita. Siitä ei toisaalta ollut haittaa, sillä kukaan ei ollut muistanut lähettää minulle niitä kappaleita. Jollain tavalla tämä oli varmasti itsellenikin jännittävin kerta, sillä vaikka minulla oli kokemusta maahanmuuttajaryhmien ohjaamisesta, olin aikaisemmin ohjannut musiikillista

toimintaa vain parisen kertaa. Omat kokemukseni osallistavan musiikin opiskeluaajoista olivat kuitenkin sen verran vakuuttavat, että halusin ehdottomasti kokeilla sitä ryhmän kanssa. Jos piirtämisessä on hyvin yleistä, että sanotaan ”en osaa piirtää” vaikka kaikki oikeasti osaavat piirtää, tuottaa upeitakin värimaisemia vaikka minkäänlaista aikaisempaa kokemusta ei olisi, rummuttelussa ja soittamisessa tämä efekti on ainakin satakertainen. Kynnys on huomattavasti isompi ja aikuisia on erittäin haastava saada uskaltautumaan, uskomaan, että kyllä sinä oikeasti osaat tätäkin vaikka et ikinä aikaisemmin ole soittanut.

Oli hauskaa nähdä ryhmäläisten reaktio kun he kävelivät luokkatilaan. He olivat yllättyneitä, iloisia, ehkä odottavia ja ehkä myös ajattelivat, että olen vähän hullu – näin he vähän vitsailivatkin: ”She’s crazy!” Tunnelma oli tällä kerralla vapautuneempi ja rentoutuneempi kuin aikaisemmin, sillä ryhmä on jo ehtinyt tutustua minuun ja minä heihin. Ryhmä on selkeästi myös tottunut joihinkin tiettyihin menetelmiin, mitä usein käytämme, esimerkiksi kuvakortit. Kysyin heti alkuun, kuinka moni oli aikaisemmin soittanut rumpua ja kahdeksasta paikalla olleesta henkilöstä vain yhden käsi nousi. Toisin sanoen tämä oli melkein kaikille täysin uutta.

Teimme juuri niitä harjoituksia joita olin suunnitellut, ryhmä lämpeni hyvin ja aistin mukavaa tunnelmaa, huumoriakin oli läsnä. Kun soitimme tosi lujaa, vitsailimme, että voi-voi, mitäköhän kaikki opettajat tästä tuumaa. Meillä oli tosi hauskaa. Piirisoittelusta siirryimme orkesterijohtaja -leikkiin. Orkesteri -leikissä jokainen pääsi kokeilemaan orkesterijohtajan roolia ja ryhmäläiset vaikuttivat nauttivan siitä „vaikutusvallasta“. Varsinkin parista ryhmäläisestä näkyi tosi selkeästi, että he nauttivat siitä, että heillä oli valtaa ja tämä oli heidän johtama orkesteri. He kuuntelivat tosi tarkkaan, miten kukin soitti ja mitä rytmejä he halusivat lisää, mitä ei. Yksi ryhmäläinen ei halunnut kokeilla orkesterijohtajan roolia ja sanoin myös ääneen, että tämäkin on ihan OK. Ryhmän säännöissähän oli, että mitään ei ole pakko tehdä.

Rytmisoitin- ja ksylofoni-improvisaatiossa orkesteri -leikistä tuli bändijohtaja -leikki. Nyt jokaisella oli vähän eri soitin, yksi oli taas aina ohjaamassa bändiä. Hän sai päättää, mikä soitin aloittaa ja ketkä liittyvät missäkin järjestyksessä seuraan. Kerroin ryhmäläisille, että nyt meillä on mahdollisuus improvisaatioon (selitin toki mitä improvisaatio suomeksi tarkoittaa) ja että teemme omia pieniä kappaleita. Kaikki mitä ikinä luodaankaan on just hyvä. Ohjeistin ryhmäläisiä myös siten, että jokainen pääsee kokeilemaan ksylofonilla soittamista (kukaan ei ollut aikaisemmin soittanut) ja jokainen pääsee johtamaan bändiä. Ohjeistin myös, että jokaisen soittokerran jälkeen kaikki vaihtavat keskenään soittimia. Toisin sanoen tarkoitus oli, että kaikki pääsisivät kokeilemaan kaikkea. Tämä onnistui aivan erinomaisesti ja ryhmä tuotti upeita rytmejä ja melodioita. Olin erittäin iloinen myös siitä, että yksi ryhmäläinen, joka edellisen harjoituksen aikana ei vielä uskaltanut orkesterin

johtamista kokeilla, uskalsi nyt kokeilla ksylofonia ja hän olikin siinä tosi hyvä. Minusta vaikutti kovasti siltä, että hän ylitti siinä itsensä kun meni piirin keskelle viimeisenä soittamaan ksylofonia ja muut ryhmäläiset soittivat innostuneina hänen mukanaan. Kaikki siis kokeilivat aika rohkeasti kaikkea ja koin tämän musiikkiin painottuvat ryhmäkerran erittäin onnistuneeksi.

Oli innostavaa nähdä ja havainnoida, miten aikuiset ihmiset rikkovat omia rajojaan, kokeilevat jotain uutta, jotain josta he ehkä olivat ajatelleet, ettei heistä ole ikinä sellaiseen. Että he eivät osaa, mutta sitten yllättyvätkin. Yllättävät sekä itseään että muita. Ohjaaajuuden näkökulmasta oli taas kerran mahtavaa kokea, miten musiikki on erittäin vahva työkaluna ja menetelmänä. Varsinkin maahanmuuttajatyön kommunikaatio- ja kielinäkökulmasta musiikki tuo ehdottomasti vuorovaikutukseen uudenlaisen tason, sillä musiikin kieli on universaali.

7.5 Elämänkaarikollaasi

Elämänkaarityöskentelyyn painottuva ohjauskerta toteutui 22.8.2016. Olin suunnitellut tekeväni ryhmän kanssa harjoituksen, jossa jokainen pääsisi työstämään omaa elämänkaarikollaasiaan. Sisällöllisesti elämänkaarityöskentely meni suunnitelmien (Liite 7) mukaisesti, paitsi että vain kaksi ryhmäläistä oli muistanut lähettää minulle omaa musiikkia. Emme täten voineet toimia ihan sillä tavalla kuin mitä olin ajatellut, mutta jätin musiikin vaan pois. Annoin kollaasintekoon aikaa vähän yli tunti. Siihen yksi ryhmäläinen kommentoi, että onpas pitkä aika. Vastauksena sanoin, että tunti ei kuitenkaan taida olla kovin pitkä aika koko elämän käsittelyyn, mutta katsotaan. Kun tunti oli ohi ja oli aika lopetella, kyseinen henkilö oli vähiten valmis ja sanoi, että hän suorastaan positiivisesti yllättyi, miten aika rientää ja miten keskittynyt hän olikaan.

Oli hienoa nähdä, miten tämän tehtävän parissa jokainen oli ihan tosissaan keskittynyt. Seurailin ryhmää koko sen ajan kun he askartelivat kollaasejaan ja autoin tarvittaessa joidenkin suomenkielisten lauseiden muodostamisessa (kollaaseihin sai siis myös kirjoittaa). Vaikutti siltä, että aika meni heidän mielestään hyvin nopeasti. Kollaaseista tuli mahtavia, henkilökohtaisia ja täten myös hyvin tärkeitä. Lopuksi istuimme tuttuun tapaan piiriin. Tällä kertaa huomasin, että ryhmä oli jo tottunut siihen, että jokainen esittelee lopuksi työnsä muille ja tulee täten nähdyksi. Minusta tuntui, että siitä on tullut tärkeä osa toimintaa myös ryhmälle, että jokainen saa mahdollisuuden kertoa mitä on tehnyt, miksi, miten ja mitä on samalla ajatellut. Oli erittäin kivaa katsoa kaikkien tekemiä kollaaseja, niistä löytyi kuvauksia lapsuudesta, vanhemmista ja perheestä, herkkiäkin muistoja. Kollaaseissa oli esillä hyvin myös nykyhetki sekä tulevaisuuden haaveet. Elämänkaarikollaasin tekeminen vaikutti ohjaajan näkökulmasta ainakin hyvin voimauttavalta.

7.6 Digikirjatyöpaja

Varsinaisten digikirjojen pariin pääsimme 24.8.2016. Pidin ryhmälle työpajann, minulle olivat avuksi myös hanketyöntekijät ja harjoittelija. Kaikille oli varattu tietokone käyttöön. Selitin ja näytin, mikä on Papuri ja miten siihen luodaan käyttäjätilit. Tähän meni aika paljon aikaa, sivustolle rekisteröityminen edellytti toimivan sähköpostin olemassaoloa ja joidenkin ryhmäläisten kohdalla aloitimme sähköpostin luomisesta. Kun kaikki olivat päässeet kirjautumaan sisään, ohjeistin, miten Papurissa pystyy tekemään verkkokirjoja, miten siihen lisätään sivuja ja kuvia, miten muokataan tekstejä ja värejä. Koko workshopin aikana jokainen työsti itsenäisesti digikirjaansa, avustin, ohjasin ja neuvoinkin aina tarpeen mukaan ryhmäläisiä. Muista työntekijöistä oli myös erittäin paljon apua, sillä jokainen ryhmän jäsenistä eteni omaan tahtiin ja kaipasi erilaista tukea.

Digikirjoista tuli kaikkiaan kivoja, mutta niitä voisi tehdä vielä hyvinkin paljon perusteellisemmin. Kirjat olivat lyhyitä – kuten tämä projektikin. Digikirja välineenä tai menetelmänä voisi olla hyvä ja moderni, digitaalisia taitoja edistävä tapa reflektoida sekä tallentaa omaa toimintaa, oppimis- ja kasvuprosessia sekä kasata portfolioita. Digikirjan avulla voisi tehdä näkyväksi omia askeleita, havaintoja ja oivalluksia ihan mihin vaan aihealueeseen liittyen.

7.7 Lopetus ja digikirjojen esittelyä

Viimeisellä ryhmäkerralla 29.8.2016 pidimme pienet lopetusjuhlat. Tämä oli hauska, mutta myös haikea päivä. Olin kokenut ryhmäohjauksen mielekkäänä ja ryhmäkin harmitteli projektin loppumista. Lopetus kuuluu kuitenkin olennaisena osana ryhmän prosessiin ja olin iloinen, että se tapahtuu tämän ryhmän osalta positiivisessä ilmapiirissä. Kaikki olivat ryhmästä jotain saaneet ja kaikki olivat myös ryhmälle jotain antaneet. Meillä ei ollut mitään varsinaista ohjelmaa lopetuskerralle, vaan seurustelimme ja napostelimme, nautimme viimeistä kertaa yhdessäolosta.

Pyysin ryhmäläisiä viimeisellä kerralla täyttämään kirjalliset palautelomakkeet. Tämä ei ole aina kovin helppoa, varsinkin jos ajatuksia on, mutta niitä ei pysty kielellisesti laittamaan sanoina paperille. Olen kuitenkin tyytyväinen palautteen määrään, mitä ryhmältä sain. Ihan lopuksi katsoimme yhdessä vielä parin henkilön digikirjoja ja kiitimme toisiamme yhteisestä onnistuneesta projektista.

7.8 Seminaarit

Kun opinnäytetyöni toiminnallinen osuus ryhmän kanssa oli ohi, osallistuin syyskuussa ja lokakuussa kahteen seminaariin, kuten alunperinkin hankkeen edustajien kanssa sovimme. Toinen niistä oli Osallisena verkossa -seminaari joka toteutui 20.9.2016. Seminaari oli

tarkoitettu aikuisten maahanmuuttajien kanssa työskenteleville ohjaajille ja opettajille, jotka kaipaavat uusia ideoita digitaalisten välineiden ja materiaalien hyödyntämiseen. Seminaarissa esiintyi Luksian sekä Osallisena verkossa -hankkeen edustajien lisäksi Petri Haltia Opetus- ja kulttuuriministeriöstä, Maarit Mäkinen Tampereen Yliopiston TAIKOJA -hankkeesta, Sari Ylinen Helsingin Yliopistosta, Heidi Hirvonen Monika-Naiset liitto ry:stä, Henna-Maija Syrjälä Luetaan yhdessä -verkostosta sekä YLE uutiset selkosuomeksi toimittaja Pertti Seppä. Puheenvuorojen jälkeen toteutettiin erilaisia työpajoja. Yksi työpajoista oli minun työpaja, jossa esittelin opinnäytetyöni ja tutustuimme yhdessä osallistujien kanssa Papurin käyttömahdollisuuksiin.

Toinen seminaareista oli IDEAL eli Integrating Digital Education in Adult Literacy -seminaari 14.10.2016. Seminaari oli kansainvälinen ja täten englanninkielinen. Seminaarissa esiintyi Luksian edustajia, mutta pääpuhe oli Russell Stannardilla, paljon palkitun teachertrainingvideos.com -sivuston luojalla. Lisäksi esiteltiin kokemuksia digitaalisten välineiden hyödyntämisestä Suomessa, muun muassa Osallisena verkossa -hanketta sekä Luksian opiskelijoiden videoblogia. Tässä osuudessa esiinnyin myös itse ja kerroin opinnäytetyöstäni. Seminaarin toisella puolella oli taas erilaisia työpajoja, joita pitivät eri maista (Belgia, Italia, Alankomaat, Norja) seminaariin osallistuneet joidenkin innovatiivisten digitaalisten työtapojen edustajat.

8 Palaute

Palautteen saaminen ryhmältä oli opinnäytetyön ja kehittämistoiminnan kannalta yksi haastavimpia asioita, vaikka toteutinkin kyselyn sekä suomeksi että englanniksi. Haastavuus johtui ehkä suurimmilta osin kielimuurista, joka estää ihmisiä pukemasta ajatuksiaan sanoiksi. Tämä saattaa olla todella turhauttavaakin, varsinkin aikuisille ihmisille. Kysyin palautetta viidestä näkökulmasta, lopeta lause -tyyppisesti:

”Paras asia mitä tein oli...”

”Vaikein asia mitä tein oli...”

”Huomasin ja opin itsestäni...”

”Opin ryhmästä...”

”Ohjaajalle haluan kertoa...”

”Vapaa sana...”

Yleisesti ottaen voi palautelomakkeiden pohjalta tehdyn palautekyselyn yhteenvedoa (Liite 2) analysoidessa todeta, että ryhmä on ollut tyytyväinen toimintaan. Paras asia, mitä ryhmäläiset prosessin aikana olivat tehneet, oli heidän mielestään keskustelu ja musiikin kuunteleminen sekä soittaminen, rummuttelu, piirtely ja maalaaminen. Niitä kaikkia esiintyi monessa palautelomakkeessa. Lisäksi tietokonetaitojen opettelu ja mukava tunnelma nostettiin esille. Vaikeimmiksi taas koettiin monesti ”ei mitään”, mutta esille tuotiin

kuitenkin piirtäminen, rummut, taikataikina sekä elämänkaarikollaasin teko siitä heränneiden muistojen johdosta.

Ryhmäläiset kokivat oppivansa itsestään ryhmän aikana paljon. Lisäksi he sanoivat, että opettelivat monia uusia sanoja, käyttämään Papuria ja tekemään digitaalista kirjaa, muistelemaan menneisyyttä, olemaan rohkea. Yksi vastanneista totesi, että ei oppinut mitään. Ryhmästä tai ryhmältä opittiin asioiden jakamista. Jakaminen nousi esille useita kertoja. Ryhmästä oli saatu myös paljon hyviä ideoita, uusia menetelmiä. Opittiin näkemään erilaisia asioita, jotka olivat vaikeita kaikille.

Ohjaajalle kohdistetussa palautteessa oli päällimmäisenä läsnä kiittäminen. Olisin mielelläni ottanut vastaan sekä myönteistä palautetta että kehittämisideoita, mutta kiitollisuus huokui ryhmästä vahvasti eikä kritiikkiä tullut yhdestäkään palautelomakkeesta. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että ryhmäläisillä ei olisi ollut kehitysideoita tai että mitään ei olisi voinut tehdä paremmin – varmasti oli asioita, jotka tekisin seuraavalla kerralla toisin ja paremmin. Kuten jo aikaisemmin nostin esille, palautteen kerääminen oli haastavaa. Tärkeä toive, joka ohjaajalle tarkoitetusta palautteesta nousi esille, oli pyyntö ryhmän jatkumisesta ja ajatus siitä, että olisi hyvää jos tämä projekti kestäisi pidempään. Tästä voidaan ainakin päätellä, että ryhmä koettiin tärkeänä ja tarpeellisena, oli se sitten rentoutumisen ja hengähdystauon pitämiseen tai voimaantumiseen ja osallisuuden vahvistamiseen.

9 Johtopäätökset ja pohdinta

Yleisesti ottaen koen opinnäytetyöni onnistuneeksi. Matkaan mahtui monikulttuurisuuteen, kotoutumiseen, voimauttaviin menetelmiin ja muuhun opinnäytetyön kannalta oleelliseen teoriaan perehtymistä, yksityiskohtaisten suunnitelmien tekoa, monenlaisia yllätyksiä, suunnitelmien täysin uusiksi muokkaamista, vakuuttamista luovien menetelmien voimasta ja samalla kysymyksiä niiden soveltamisen tavoista alkeissuomi-kieliryhmän maahanmuuttajille. Tulosten arvioinnissa keskeinen rooli oli omalla havainnoinnilla, läsnäololla ja ryhmän tilojen aistimisella, tavoitettavissa olemisella ja aktiivisella tutkivalla työotteella joka tarkoitti ohjaajana aitoa mielenkiintoa ryhmän ajatuksia sekä toimintaa kohden.

Koen, että opinnäytetyöni tarkoitus ja tavoitteet toteutuivat. Toiminnallisen osuuden yhteydessä toteutettu ryhmätoimintamalli yhdisti luovien menetelmien käytön digimaailmaan. Siihen olisi vaan mielestäni voinut panostaa paljon enemmän, mikäli aika ja resurssit olisivat tähän olleet riittäviä. Ryhmän aika ryhmäprosessi tuli näkyväksi ja osallisuutta tuettiin aika konkreettisesti erilaisten toiminnallisten menetelmien avulla. Yhteistyö hanketyöntekijöiden kanssa sekä hankkeen tavoitteiden suunassa onnistui erittäin hyvin, opinnäytetyöni ainakin oli jotain uutta joka yhdisti monia osatekijöitä (luova sosiaalityö, kotoutumiskoulutus, digitaaliset laitteet, ryhmätoiminta) ja toivon mukaan

herätti uusia ideoita siihen suuntaan, miten maahamuuttajien kanssa työskentelyä voisi kehittää. Vertaistuki nousi ryhmäkertojen aikana selkeästi esille, ryhmäläiset pääsivät jakaamaan omia ajatuksiaan ja kokemuksiaan. Samalla muut huomasivat samaistuvansa joihinkin kokemuksiin ja reagoivat siihen. Pari kertaa toimintakertojen alussa jotkut ryhmäläisistä vaikuttivat väsyneiltä tai kertoivat olevansa jostain syystä surullisia, mutta toimintakerran lopussa he taas kertoivat olevansa hyvällä tuulella. Lisäksi palautteesta nousi esille ryhmästä saatujen kokemusten positiivisuus. Täten voisi havaita, että ryhmäprosessi tuki ryhmäläisten hyvinvointia ja jaksamista, kuuluvuuden tunnetta sekä vaikutti täten voimauttavalla.

Menetelmiä ja metodeja voi olla vaikka kuinka hienoja, mutta lopulta kysymys on ensisijaisesti aina kohtaamisesta, johon menetelmä on vain väline. Kaikissa piirtelyissä, maalauksissa, muovaamisissa, rummutteluissa ja digikirjojen tekemisissä on perimmäisenä ajatuksena ihmisen aito kohtaaminen ja hyväksyminen sellaisena kuin hän on, keskenäisen dialogin syntyminen sekä nähdä ja kuulla tuleminen. Menetelmät voivat olla hyvinkin hauskoja tai mahtipontisia eivätkä ryhmään osallistujat harjoituksia tehdessä heti välttämättä näe tai koe mitään ”syvempää”, mutta kysymys on enemmänkin tunteesta ja siitä, minkälainen vaikutus koko prosessilla on yksilölle pidemmässä perspektiivissä. Tuskin kukaan alkaa ajattelemaan, että mahtavaa, minähän sain huomiota ja tulini nähdä tai olipahan tämä rummuttelu todella hyvä juttu meidän ryhmälle dynamiikan kannalta. Eikä tämä ole tarkoitukseen – niistä näkökulmista on ensisijaisesti ohjaajan mietittävä asioita ja suunniteltava toimintaa. Mutta jos ryhmän jäsen tuntee prosessin aikana olonsa turvalliseksi, ilmapiiriin luottamukselliseksi, olonsa hyväksytyksi ja kokee jotain pieniä liikahduksia sisimmässään miettiessään lapsuuden muistoja, tulevaisuuden haaveitaan tai huomattessaan, että hei, näin monella muullakin on samanlaisia ajatuksia, päästäänkin sen asian äärelle jonka ympärille koko oppinäytetyöni on rakentunut – voimaantuminen.

Omien töiden ja tuotosten esittely oli tärkeää ja osallistujille merkityksellistä. Ryhmä tottui parin kerran jälkeen siihen ja jopa odotti, että kun työt ovat valmiit, niistä pääsee kertomaan. Omien taideteosten esittely sekä henkilökohtaisista tärkeistä asioista kertominen avoimesti on mielestäni jakamista ja voimaantumista parhaimmillaan. Se, että uskaltaa ottaa riskin ja tulla itselleen ja muille näkyväksi kertomalla lapsuusmuistoistaan, vanhemmistaan joita ei ole nähnyt vuosikymmeniä, kotikylästään jossa on pienenä leikkinyt, äidistään jota on kova ikävä, haaveestaan säästää ja perustaa perhe, on rohkeaa ja antaa voimaa sekä muille, jotka hyvinkin mahdollisesti jakavat samoja tunteita, että itselleen.

9.1 Luotettavuus ja eettisyys

Pyrin valitsemaan lähteet, joiden pohjalta rakennan työni teoreettisen viitekehyksen sekä analysoin toimintaa ja tuloksia, monipuolisesti ja kriittisesti. Lähdeaineiston arvioinnissa on

arvioitava lähteen auktoriteettia sekä tunnettuutta, ikää ja laatua, uskottavuutta (Vilkkä & Airaksinen 2003, 72). Tärkeää on, että jokainen lähde palvelee opinnäytetyötäni ja täydentää sitä merkityksellisellä tavalla. Tähtään myös tulosten sekä lähestymistapojeni perusteluun ja argumentointiin, joka Vilkan ja Airaksisen (2003, 80) mukaan osoittaa tutkimuksen luotettavuutta. Työn uskottavuutta, eettisyyttä sekä luotettavuutta osoittaa tiettyjen tutkimusviestinnän teksteille tyypillisten piirteiden esiintyminen opinnäytetyöraportissa: aiempien tutkimusten nojalla perusteleminen, oman ammattialan erikoiskielen määrittely, lähteiden oikeaoppinen käyttäminen, tiedon varmuusasteen ilmaisu, johdonmukaisuus tekstissä (Vilkkä & Airaksinen 2003, 81).

Huomioin opinnäytetyössäni hyvät tieteelliset käytänteet, koska ne vaikuttavat suoraan työn luotettavuuteen ja eettisyyteen. Kiinnitän huomiota tarkkuuteen ja rehellisyyteen, tieteellisen toiminnallisen tutkimuksen kriteereihin sekä eettisesti kestäviin tutkimus- ja arviointimenetelmiin. Huolehdin tutkimuksen suunnittelusta, toteutuksesta sekä raportoinnista asianmukaisella tavalla ja hankin tarvittavat tutkimusluvut. Sovin kaikkien osapuolten kanssa (työnantaja/hankkeen edustajat sekä ryhmäläiset) ennen toiminnan aloittamista oikeuksista, vastuista ja velvollisuuksista. Huomioin myös tietosuojakysymykset. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2013, 6-7.)

Opinnäytetyöni eettisyyttä huomioiden jokaiselle ryhmään osallistujalle on annettu saatekirje (Liite 1), jonka mukaan he suostuvat tai eivät suostu kuvaamiseen, videokuvaamiseen, äänittämiseen sekä ryhmäkeskustelujen ja haastattelujen hyödyntämiseen opinnäytetyöni yhteydessä. Tässä opinnäytetyössä jokainen ryhmän jäsenistä antoi kuvausluvan. Olen myös valmis vastaamaan kysymyksiin ryhmäprosessin missä tahansa vaiheessa ja käsittelen saatuja tietoja sekä materiaaleja luottamuksellisesti.

9.2 Kehittämisehdotuksia

Kehittämissideoita ajatellen luovien menetelmien käyttöä kannattaisi mielestäni ehdottomasti jatkaa. Kaivataan lisää ideoita, ohjeita ja vinkkejä, miten hyödyntää luovia menetelmiä maahanmuuttajien kanssa toimiessa, sillä nykyiset menetelmät ovat muutoin toimivia, mutta niissä ei ole välttämättä huomioitu kielellisiä ja kulttuurillisiä haasteita. Ohjaajalla on toki aina soveltajan rooli, mutta koen, että luovien menetelmien käyttö kyseisen asiakasryhmän parissa voisi lisääntyä, jos siihen annettaisiin konkreettisempia ohjeita ja välineitä.

Myös digitaalisten laitteiden käyttöä ja integrointia sekä opetuksessa että muussa ryhmätoiminnassa on lisättävä, sillä digitalisoituminen tapahtuu yhteiskunnallisella tasolla joka tapauksessa. Sen tuomia mahdollisuuksia kannattaa ja pitää hyödyntää, tämä olisi erittäin tärkeää huomioida myös kotoutumiskoulutuksessa. Omassa ryhmätoiminnassa huomasin, että digikirjoihin olisi voinut panostaa vielä paljon enemmän ja digikirjaa

menetelmänä voisi hyödyntää esimerkiksi pidempien ryhmäprosessien tai kurssien yhteydessä portfolioiden tekemiseen tai omien tarinoiden sekä opiskeluprosessien perusteellisempaan työstämiseen ja näkyväksi tekemiseen.

Olen koko opinnäytetyöstä ja ryhmäprosessista kiitollinen ryhmälle sekä Luksialle, joka antoi isolla luotolla mahdollisuuden toteuttaa tämä projekti parhaaksi näkemälläni tavalla. Kuten jo monissa aikaisemmissa tutkimuksissa on todettu, luovissa menetelmissä ja toiminnassa on voimaa. Niiden avulla pystyy tavoittamaan asioita, jotka muuten eivät välttämättä tulisi näkyville ja tietoisuuteen. Parasta sellaisissa kasvuprosesseissa on jakaminen ja ymmärrys siitä, että emme ole yksin. Tämä onkin toinen asia, jonka ympärille opinnäytetyöni on rakentunut – osallisuus. Uskon, että osallisuus ja voimaantuminen integroituna digitaalisten taitojen kehittämiseen aikuisten maahanmuuttajien syrjäytymisen estämiseksi voisi hyvinkin olla yksi tulevaisuuden poluista kotouttamistoiminnassa.

Lähteet

Painetut lähteet

Ahonen, H. 1997. Löytöretki itseen. Musiikki, kuva ja liike itseilmaisun välineenä ja itsetuntemuksen lisääjänä. 2. painos. Helsinki: Kirjayhtymä.

Alitolppa-Niitamo, A. & Säävälä, M. 2013. Johdattelua kirjan teemoihin. Teoksessa Alitolppa-Niitamo, A., Fågel, S. & Säävälä, M. (toim.). Olemme muuttaneet - ja kotoudumme. Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Helsinki: Väestöliitto.

Anis, M. 2013. Sosiaalityö ja maahanmuuttajat. Teoksessa Alitolppa-Niitamo, A., Fågel, S. & Säävälä, M. (toim.). Olemme muuttaneet - ja kotoudumme. Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Helsinki: Väestöliitto.

Castaneda, A., Larja, L., Nieminen, T., Jokela, S., Suvisaari, J., Rask, S., Koponen, P. & Koskinen, S. 2015. Ulkomaalaistaustaisten psyykinen hyvinvointi, turvallisuus ja osallisuus. Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi -tutkimus (UTH) 2014. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Työpaperi 18/2015. Tampere: Suomen Yliopistopaino Oy.

Eronen, A., Härmälä, V., Jauhiainen, S., Karikallio, H., Karinen, R., Kosunen, A., Laamanen, J. & Lahtinen, M. 2014. Maahanmuuttajien työllistyminen. Taustatekijät, työnhaku ja työvoimapalvelut. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ ja yrittäjyys 6/2014. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Kurki, L. 2011. Sosiokulttuurinen innostaminen yhteisötyönä. Teoksessa Ruuskanen, P. T., Savolainen, K. & Suonio, M. (toim.). Toivo sosiaalisessa. Toivoa luova toimintakulttuuri sosiaalityössä. UNIPress.

Linnossuo, O. 2011. Ekspressiivisen taidetyöskentelyn menetelmäkurssi. Kuukasjärvi, A., Linnossuo, O. & Sutinen, J. (toim.). Taidetyöskentely arjen näyttämöillä. Teoriaa, menetelmiä ja sovelluksia. Oppimateriaaleja 53. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.

Linnossuo, O. 2011. Narratiivisuus ja elämäntarjontakirjoittaminen. Kuukasjärvi, A., Linnossuo, O. & Sutinen, J. (toim.). Taidetyöskentely arjen näyttämöillä. Teoriaa, menetelmiä ja sovelluksia. Oppimateriaaleja 53. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.

Malchiodi, C. A. 2011. Ilmaisuterapiat – historia, teoria ja käytäntö. Teoksessa Malchiodi, C. A. (toim.). Ilmaisuterapiat. Suomentanut: Kirsi Kankaansivu. UNIPress.

Malchiodi, C. A. 2011. Taideterapia. Teoksessa Malchiodi, C. A. (toim.). Ilmaisuterapiat. Suomentanut: Kirsi Kankaansivu. UNIPress.

Niemistö, R. 2012. Ryhmän luovuus ja kehitysehdot. Palmenia-sarja 37. Helsinki: Gaudeamus.

Puukari, S. & Korhonen, V. 2013. Teoksessa Alitolppa-Niitamo, A., Fågel, S. & Säävälä, M. (toim.). Olemme muuttaneet - ja kotoudumme. Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Helsinki: Väestöliitto.

Raivio, M. 2003. Musiikin käyttö asiakastyössä. Teoksessa Vahala, H. (toim.). Elämän kevät. Luovuuden kautta kasvuun. Käsikirja luovan toiminnan ohjaamiseen asiakastyössä. Helsinki: Sininauhaliitto.

Schubert, C. 2013. Kotoutumisen psykologiaa. Teoksessa Alitolppa-Niitamo, A., Fågel, S. & Säävälä, M. (toim.). Olemme muuttaneet - ja kotoudumme. Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Helsinki: Väestöliitto.

Söderling, I. 2013. Maahanmuutto ja suomalaisten asenteet. Teoksessa Alitolppa-Niitamo, A., Fågel, S. & Säävälä, M. (toim.). Olemme muuttaneet - ja kotoudumme. Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Helsinki: Väestöliitto.

Tammi, T. 2011. Ekspressiivinen taidetyöskentely. Kuukasjärvi, A., Linnossuo, O. & Sutinen, J. (toim.). Taidetyöskentely arjen näyttämöillä. Teoriaa, menetelmiä ja sovelluksia. Oppimateriaaleja 53. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.

Vahala, H. 2003. Löytöretkiä luovuteen. Teoksessa Vahala, H. (toim.). Elämän kevät. Luovuuden kautta kasvuun. Käsikirja luovan toiminnan ohjaamiseen asiakastyössä. Helsinki: Sininauhaliitto.

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen oppinäytetyö. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Sähköiset lähteet

Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010. 2016. Finlex. Viitattu 3.10.2016.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2010/20101386>

Luksia. 2016. Länsi-Uudenmaan koulutuskuntayhtymä. Viitattu 23.5.2016.

<https://www.luksia.fi/tietoa-luksiasta/kehittamisprojektit/esr-projektit/osallisena-verkossa/>

OECD. 2015. Skills Studies. Data Policy Reviews of Adult Skills. Finland. Preliminary version. Viitattu 4.10.2016.

<http://minedu.fi/export/sites/default/OPM/Koulutus/artikkelit/piaac/liitteet/adultskillsfinland.pdf>

Papunet. 2016. Papuri. Viitattu 3.11.2016.

<http://papuri.papunet.net/#/>

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2015. Sosiaalihuoltolaki. Soveltamisopas. Viitattu 6.7.2016.

<http://stm.fi/documents/1271139/1352015/Sosiaalihuoltolain+soveltamisopas.pdf/cb12a5c4-9bfa-4983-adf6-94ca18815f1b>

Suomen Punainen Risti. 2016. Keskeiset käsitteet. Viitattu 3.10.2016.

<http://www.eirasismille.fi/sisalto/keskeiset-k%C3%A4sitteet>

Tenhunen, V. 2015. Digitalisaatio. Digit -blogi. Viitattu 3.11.2016.

<http://blogs.helsinki.fi/avtenhun/2015/07/30/digitalisaatio/>

Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. 2016. Syrjäytyminen. Viitattu 3.10.2016.

<https://www.thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/hyvinvointi/hyvinvointi-ja-terveyserot/syrjaytyminen>

Tietoa Luksiasta. 2016. Viitattu 1.11.2016.

<https://www.luksia.fi/tietoa-luksiasta/>

Tolvanen, V. 2016. Digitalisaatio on kulttuurimuutos. Mediaplanet. Viitattu 3.11.2016.

<http://www.teknologiainfo.com/digitalisaatio/digitalisaatio-on-kulttuurimuutos>

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2013. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Viitattu 3.11.2016.

http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf

Työ- ja elinkeinoministeriö. 2016. Kenelle kotoutumissuunnitelma tehdään? Viitattu 2.11.2016.

http://www.kotouttaminen.fi/kotouttaminen/kotouttaminen/kotoutumista_edistavat_toimenpiteet/kotoutumissuunnitelma/kenelle_kotoutumissuunnitelma_tehdaan

Ulkomaalaislaki 30.4.2004/301. 2016. Finlex. Viitattu 3.10.2016.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20040301?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=maahanmuutto>

Valtioneuvosto. 2016. Digitalisaatio, kokeilut ja normien purkaminen. Viitattu 3.11.2016.
<http://valtioneuvosto.fi/hallitusohjelman-toteutus/digitalisaatio>

Yhdenvertaisuuslaki 1325/2015. 2016. Finlex. Viitattu 3.10.2016.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141325>

Kuviot

Kuvio 1: Kuusi monikulttuurisen sosiaalityön periaatetta (Anis 2013, 154-160)	18
---	----

Liitteet

Liite 1: Saatekirje.....	50
Liite 2: Palautekyselyn yhteenveto	51
Liite 3: Video	53
Liite 4: Toimintasuunnitelma 8.8.2016	54
Liite 5: Toimintasuunnitelma 10.8.2016	55
Liite 6: Toimintasuunnitelma 17.8.2016	56
Liite 7: Toimintasuunnitelma 22.8.2016	57

Liite 1: Saatekirje

Hyvä vastaanottaja,

Olen sosionomi-opiskelija Laurea-ammattikorkeakoulun Tikkurilan yksiköstä. Teen opinnäytetyöni Osallisena verkossa – digitaalisia taitoja maahanmuuttajille -hankkeessa ja työni aiheena on voimauttava ryhmätoiminta maahanmuuttajille. Ryhmätoiminnan sisältö perustuu opinnäytetyön teoriaosan sisältämään tutkittuun tietoon ja tavoitteena on hyvinvointia tukeva ryhmätoiminta taidelähtöisin keinoin, joka olisi kokemuksellista, voimauttavaa ja itsetuntoa vahvistavaa. Ryhmäprosessin aikana jokainen ryhmän jäsenistä pääsee kehittämään digitaalisia taitojaan henkilökohtaista digikirjaa kokoamalla ja työstämällä.

Pyydän ystävällisesti lupaa ryhmätoiminnan joidenkin osien kuvaamiseen ja äänittämiseen sekä haastattelu- ja keskusteluaineksen käyttämiseen opinnäytetyön kirjallisen raportin sekä opinnäytetyön esittelyn yhteydessä. Teen opinnäytetyöhön ryhmäprosessista myös digitaalisen portfolio-tyyppisen kirjan, johon materiaalia mielelläni käyttäisin. Haluaisin kuvata teitä ja teidän tuotoksianne, mutta en julkaise kasvokuvia tai mitään muuta materiaalia ilman asianosaisten lupaa. Tämä on kuitenkin täysin vapaaehtoista eikä kuvaamiseen ja nauhoittamiseen suostuminen tai suostumatta jättäminen vaikuta mahdollisuuteen osallistua ryhmässä. Opinnäytetyöhön on haettu asianmukaiset luvat.

Opinnäytetyön raportti julkaistaan Theseuksessa ja esittelen opinnäytetyötä 20.9 Osallisena verkossa -seminaarilla sekä 14.10 IDEAL -seminaarilla. Lisäksi raporttia levitetään Luksian sosiaalisen median kanavien kautta. Mikäli teillä on kysymyksiä, älkää epäröikö ottaa minuun yhteyttä!

Ystävällisin terveisin ja yhteistyöstä etukäteen kiittäen,
Jaanika Aho
jaanika.aho@student.laurea.fi
jaanika.aho@gmail.com

Allekirjoittamalla tämän lomakkeen annan suostumukseni siihen, että (laita rasti ruutuun jos suostut):

minua saa kuvata, videokuvata ja äänittää opinnäytetyön analysointia ja raporttia varten

kuvia, äänitteitä ja videoita minusta saa käyttää Jaanika Ahon opinnäytetyön „Voimauttavaa ryhmätoimintaa maahanmuuttajille – ryhmän prosessi ja digitaalinen „Kirja itsestäni““ esittelyn yhteydessä

Päivämäärä ja paikka

Allekirjoitus

Liite 2: Palautekyselyn yhteenveto

Paras asia mitä tein oli... / The best thing I did was...

„Paras asia tein oli keskustele ja kuntelle musika.“
„playing drums“
„I to learn to computer“
„ei mitään“
„Hoito oppiminen kommentaattori“
„Piirtää“
„pidän siitä, miten me puhua keskenään“
„The best thing was music instruments, paints in the paper was a lot of fun“
„taulun pirtaaminen, kollasin tekeminen, ihmisten puhuminen, opettajan kunteleminen, upea ja ystävällinen tunnelma“

Vaikein asia mitä tein oli... / The most difficult thing I did was...

„Vaikein asia tein oli pirta.“
„nothing“
„Finnish course“
„ei mitään“
„Ei vaikeaa paljon yksinkertainen“
„rummut“
„kaikki oli helppo“
„Difficult was made someting with taikina“
„Muistelin kokon elämän ja luoin kollasin elämästä.“

Huomasin ja opin itsestäni... / I noticed and learned about myself that...

„Minä en voi pirta.“ (piirtää)
„make digital book“
„In Finland“
„ei mitään“
„opi vähentää kieltä sekä muiden kanssa“
„Paljon tavaraa“
„monia asioita ja enemmän sanoja“
„I noticed about myself remain my childhood, my house, school“
„Erlaisia sanoja, uusia soittimia, papuria, olemaan rohkea (joskus minulle se on vaikea).

Opin ryhmästä... / I learned from the group...

„Minä opin ryhmästä paljon idät.“ (ideat)
„sharing“
„good“
„ei mitään“
„ryhmä on hyvää“
„Paljon idea“
„nähdä monia asioita, joita olivat vaikeita kaikille“
„I learned from this group sharing“
„elämäkääriä (kaari), minäkuva, soittimia

Ohjaajalle haluan kertoa... / I would like to say to the teacher...

„Kiitos paljon sinulla. Sinä olet ahkarra.“
„you gave best time, thank you ☺“
„good teacher“
„kiitos paljon opettaja“
„sinä hyvä opettaja kiitos“
„Kiitos sinä mukavaa ja kaunis“
„minun täytyy jatkaa, koska se on hyvä opiskelijoille“
„It was awesome. Wish we can do this project few more weeks.“
„kiitos opeskelusta, hyvästä mielialasta, puhumisesta, selvityksestä, hymyilemisestä, kaikesta.“

Vapaa sana... / Free feedback...

„Kiitos“

„good“

„Rohmä oli kaunis hyvä“

„mukava ryhmä“

„kiitos paljon ja kaikki oli mukavaa ☺“

„My feedback is great.“

„haluaisin olla teidän ryhmässä lisää, jos minulla on vapaa aikaa.“

Liite 3: Video

Videota pystyy katsomaan seuraavasta linkistä:

<http://www.kizoa.com/Movie-Maker/d62981490k8715822o1/ont-book>

Liite 4: Toimintasuunnitelma 8.8.2016

Tarkoitus aloittaa tilassa kävelemisen harjoituksella, jossa ohjaaja ohjeistaa jokaista löytämään aina uuden parin sukkiensa, korujen ja hiusten perusteella. Jokainen pari saisi aina 2-3 minuuttia aikaa keskustella annetuista aiheista (mistä olet kotoisin ja kerro jotain kotimaastasi; minkälainen viikonloppu sinulla oli; mitä toiveita ja odotuksia tälle projektille on, mikä jännittää tai mietityttää) kunnes ohjaaja antaa merkin jatkaa kävelyä ja etsiä uusi pari. Lopulta jokaisen nimi ja häneltä kuultuja asioita käytäisiin piirissä läpi.

Tämän harjoituksen jälkeen tarkoitus näyttää ryhmälle, mitä Papuri on, luoda jokaiselle käyttäjä ja kokeilla, miten sitä pystyy käyttämään. Samalla voisi selittää, minkälainen kirja sen avulla lopulta tullaan tekemään. Papuriin tutustumisen jälkeen tehdään harjoitus, joka virittäisi seuraaviin ryhmäkertoihin, olisi rauhoittavaa ja mahdollistaisi erilaisten tunteiden tunnistamisen, itseilmaisun. Jokaiselle annetaan A3 paperi joka kiinnitetään pöytään ja jaetaan maalarinteipillä kuuteen osaan. Jokaista osaa vastaa yksi musiikkikappale jonka ohjaaja aina soittaa. Kappaleet ovat erilaisia – iloisia, surullisia, voimakkaita. Kappaleen aikana jokainen piirtäisi ihan mitä vaan mitä musiikki herättää. Lopuksi jokainen saisi esitellä piirustuksensa ja keskustellaan yhdessä, minkälaista oli tehdä, mitä tunteita tai muistoja heräsi. Lopetus tehdään kuvakorttien avulla. Kuvakortit laitetaan lattialle ja jokainen valitsee kaksi korttia. Toinen korteista liittyy siihen, millä mielellä jokainen tuli ryhmään ja toinen siihen, mitä konkreettista hyvää jokainen voisi itselleen antaa tämän viikon aikana.

Liite 5: Toimintasuunnitelma 10.8.2016

Tarkoitus aloittaa palaamalla pikaisesti ryhmän sääntöihin, sillä edellisellä kerralla pari henkilöä tulivat myöhässä eivätkä olleet läsnä kun sääntöjä käytiin läpi. Sen jälkeen olisi vuorossaan lankakerä/hämähäkin verkko -lämmitysharjoitus, jonka aikana ryhmä seisoo piirissä ja se, jolla on kerä kädessään, esittelee itsensä ja kertoo yhdellä sanalla yhden ominaisuuden joka häntä kuvastaa. Sen jälkeen langasta otetaan kiinni ja kerä heitetään piiriin poikki vastapuolella seisovalle, joka puolestaan kertoo itsestään. Tätä toistetaan, kunnes kerä on käynyt kaikilla ja ryhmän välille on punoutunut verkko, jota mennään purkaamaan kerää heittäneestä henkilöstä kertoen.

Seuraavaksi suunnitelmassa taas Papuriin tutustuminen, jonka jälkeen aloitetaan voimaesineen muovailu itse tehdystä taikataikinasta. Kaikilla vapaus tehdä mitä haluaa, esineen on tarkoitus olla itselleen voimaa antava ja mielekäs. Taustalle laitan soimaan rauhoittavaa, keskittymiseen ja rentoutumiseen tarkoitettua musiikkia. Tämän jälkeen jokainen saisi valita itselleen mieluisan värillisen paperin johon maalataan sormin kuva omasta kotimaastaan, lapsuudestaan tai rakkaasta muistostaan. Kun työt ovat valmiita, jokainen kirjoittaisi niistä lyhyesti ”lopeta lause” -tyyppisen harjoituksen avulla. Lopuksi tarkoitus antaa ryhmälle pieni kotitehtävä – jokaisen etsittävä ensi kertaa varten yksi kappale, joka on itselleen merkityksellinen ja jonka haluaa muiden kuulevan. Kappaleet lähetettävä Youtube -linkkeineen sähköpostiini.

Liite 6: Toimintasuunnitelma 17.8.2016

Aloitus rumpupiiressä, jossa lämmitellään ja tutustutaan rumpuihin ensin ohjaajan johdolla ja sen jälkeen seuraa johtajaa -tyyppisellä yhteisrummuttelulla. Yksi alkaa tuottamaan jotain rytmiä tai ääntä jota muut seuraavat, kunnes hän katsekontaktin avulla ilmoita seuraavalle vuorostaan. Ajatuksena on myös varioida, soittaa mahdollisimman hiljaa ja sitten taas mahdollisimman lujaa.

Sen jälkeen jokainen ryhmäläisistä pääsee orkesteri -harjoituksessa johtamaan orkesteria. Yksi saa aina käteensä kepin, kynän tai muun ja päättää, kuka aloittaa, kuka liittyy seuraavaksi, ketkä soittaa ja sitten taas ketkä lopettaa soiton missä järjestyksessä. Orkesterin jälkeen on vielä vuorossaan yhteisimprovisaatio rumpuja, ksylofonia, triangeleita ja pieniä rytmisoittimia (kastanjetit, clavesit, maracasit ja muita) käyttäen. Tarkoitus on käyttää ksylofonilla pentatonista molliasteikkoa, jolloin kaikki soitto kuulostaisi ”oikeenlaiselta” ja harmoniselta ja tämä toivon mukaan rohkaisisi kaikkia kokeilemaan. Kaiken soiton ja musisoinnin loppuun pidetään nopea lopetuspiiri kuvakorttien avulla, jotta jokainen pääsisi kertomaan, minkälaisia ajatuksia ja tunteita musisointi herätti.

Liite 7: Toimintasuunnitelma 22.8.2016

Tarkoitus on tehdä elämänkaarikollaaseja. Ensin selitän ensin ryhmälle elämänkaari -idean, mitä se tarkoittaa, mistä koostuu ja minkälaisia kollaaseja tullaan tekemään. Kollaasissa olisi jokaisen henkilökohtainen elämänkaari, jossa tehdään näkyväksi omaan menneisyyteen, nykyhetkeen ja tulevaisuuteen kuuluvia tärkeitä osa-alueita: perhe, koti, lapsuus, ystävät, muistot, haaveet. Jokaiselle annetaan iso A3 paperi ja askarteluun olisi erilaisia kuvalehtiä, saksia, liimaa, glitteriä, tusseja, pastelleja ja muuta. Töiden valmistuessa on tarkoitus käydä töitä tuttuun tapaan piirissä läpi. Muistutin edellisellä kerralla ryhmälle, että seuraavaa kertaa varten olisi jokaisen ehdottomasti lähetettävä minulle myös ne musiikki kappaleet, ajatuksena on soittaa niitä elämänkaarikollaasien esittelyn taustaksi kunkin henkilön kohdalla.

